

ARCHEOLOGIENOTA

LEUVEN – 'S HERTOGENWIJNGAARD

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN,
K. BOUCKAERT & N. GEELLEN

NOVEMBER 2021

Titel
Archeologienota zonder ingreep in de bodem. Leuven – 's Hertogenwijngaard

Auteur(s)
Jan Claesen, Ben Van Genechten,
Kevin Bouckaert & Niels Geelen

Projectnummer
2021J281

Plaats en datum
Kortenaken, november 2021

Reeks en nummer
ARCHEBO rapport 2021J281
ISSN 2034-5615

© 2021 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

1	Inleiding	4
1.1	<i>Algemeen</i>	<i>4</i>
1.2	<i>Beschrijving onderzoekopdracht</i>	<i>4</i>
1.3	<i>Doelstellingen</i>	<i>7</i>
1.4	<i>Randvoorwaarden.....</i>	<i>7</i>
1.5	<i>Onderzoeksvragen</i>	<i>7</i>
2	Huidige & toekomstige situatie	8
2.1	<i>Huidige situatie</i>	<i>8</i>
2.2	<i>Toekomstige situatie</i>	<i>10</i>
3	Bureauonderzoek	14
3.1	<i>Landschappelijke & bodemkundige situering</i>	<i>14</i>
3.2	<i>Archeologische en erfgoedkundige data.....</i>	<i>23</i>
3.3	<i>Historiek en cartografische bronnen</i>	<i>27</i>
3.4	<i>Archeologische verwachting</i>	<i>38</i>
4	Resultaten bureauonderzoek	39
4.1	<i>Algemeen</i>	<i>39</i>
4.2	<i>Beantwoording onderzoeksvragen</i>	<i>39</i>
4.3	<i>Samenvatting / assessment bureauonderzoek</i>	<i>40</i>
4.4	<i>Programma van maatregelen</i>	<i>42</i>
5	Bibliografie	43
6	Figurenlijst.....	44
7	Plannenlijst.....	45

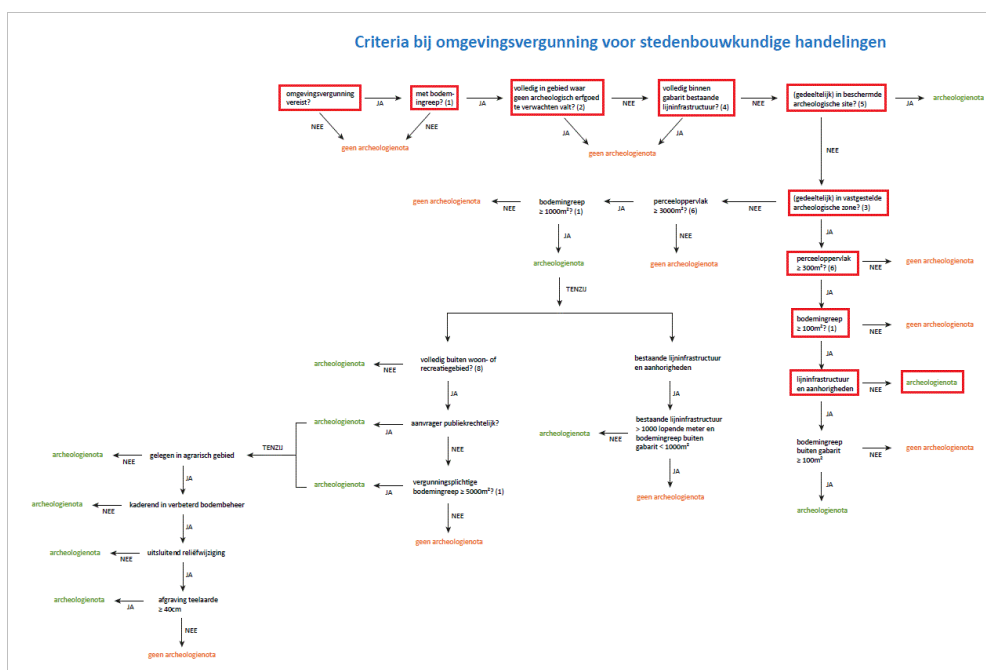
1 INLEIDING

1.1 ALGEMEEN

Bij het aanvragen van een omgevingsvergunning kan het zijn dat het toevoegen van een archeologienota aan de aanvraag verplicht wordt gesteld. De archeologienota wordt geschreven door een erkend archeoloog en bevat de resultaten van een archeologisch vooronderzoek en een advies voor vrijgave of eventueel vervolgonderzoek.

Het toevoegen van een archeologienota aan een omgevingsvergunning is afhankelijk van een aantal criteria:

- De totale oppervlakte van de percelen
- De oppervlakte van de geplande bodemingrepen
- De ruimtelijke bestemming van het terrein
- De ligging van het terrein binnen of buiten een archeologische zone of de site volgens de inventaris

Figuur 1: Criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen

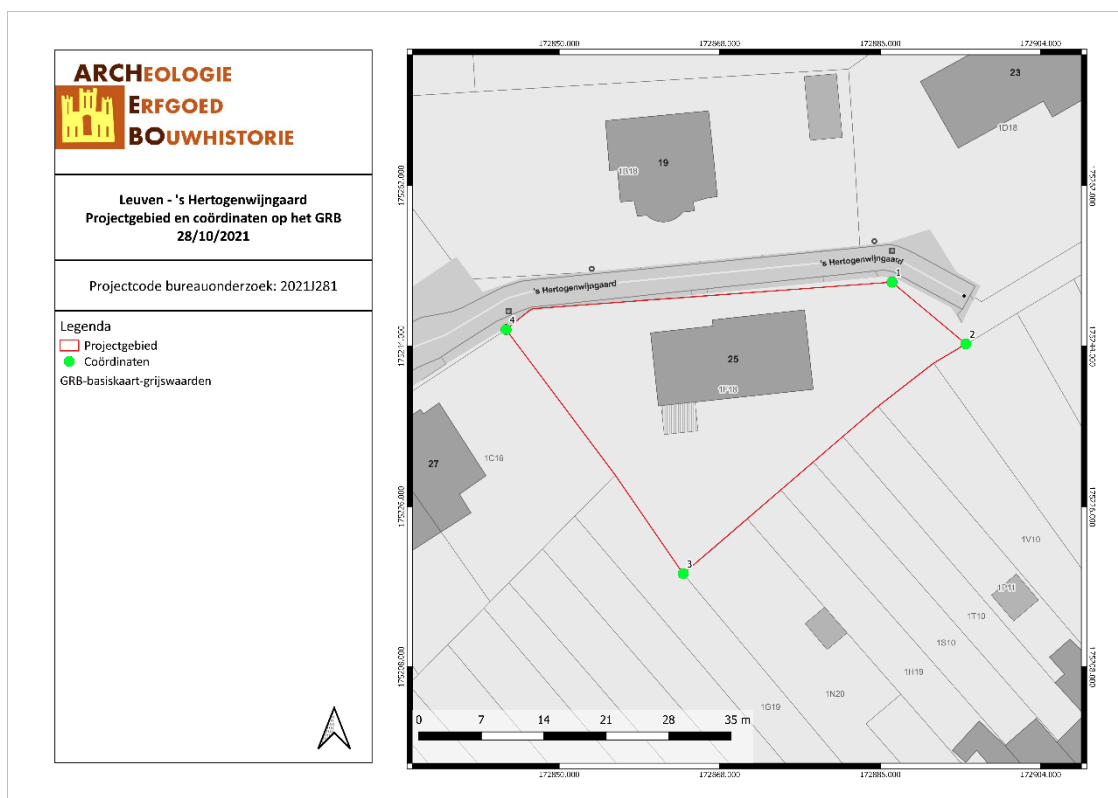
1.2 BESCHRIJVING ONDERZOEKSOPDRACHT

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning heeft ARCHEBO bvba een archeologienota opgemaakt voor een projectgebied aan de 's Hertogenwijnngaard 25 in Leuven (Vlaams-Brabant), binnen de historische stadskern van Leuven (vastgestelde archeologische zone). Binnen het projectgebied zal de huidige bebouwing gesloopt worden. Vervolgens zal de opdrachtgever een nieuwe eengezinswoning bouwen. Het projectgebied is ca. 881,69 m² groot.

Aangezien de aanvraag voor een omgevingsvergunning na 1 juni 2016 werd ingediend, is een archeologienota evenwel vereist, zoals vastgelegd in het Onroerenderfgoeddecreet (art. 5.4.1, 5.4.2, 5.4.8 en 5.4.9). Het bureauonderzoek werd uitgevoerd in oktober-november 2021 onder leiding van erkend archeoloog Jan Claesen. In de onderhavige archeologienota worden de locatie van het terrein en de reeds uitgevoerde werken geanalyseerd. Deze informatie wordt samen met de resultaten van een archeologisch bureauonderzoek bestudeerd.

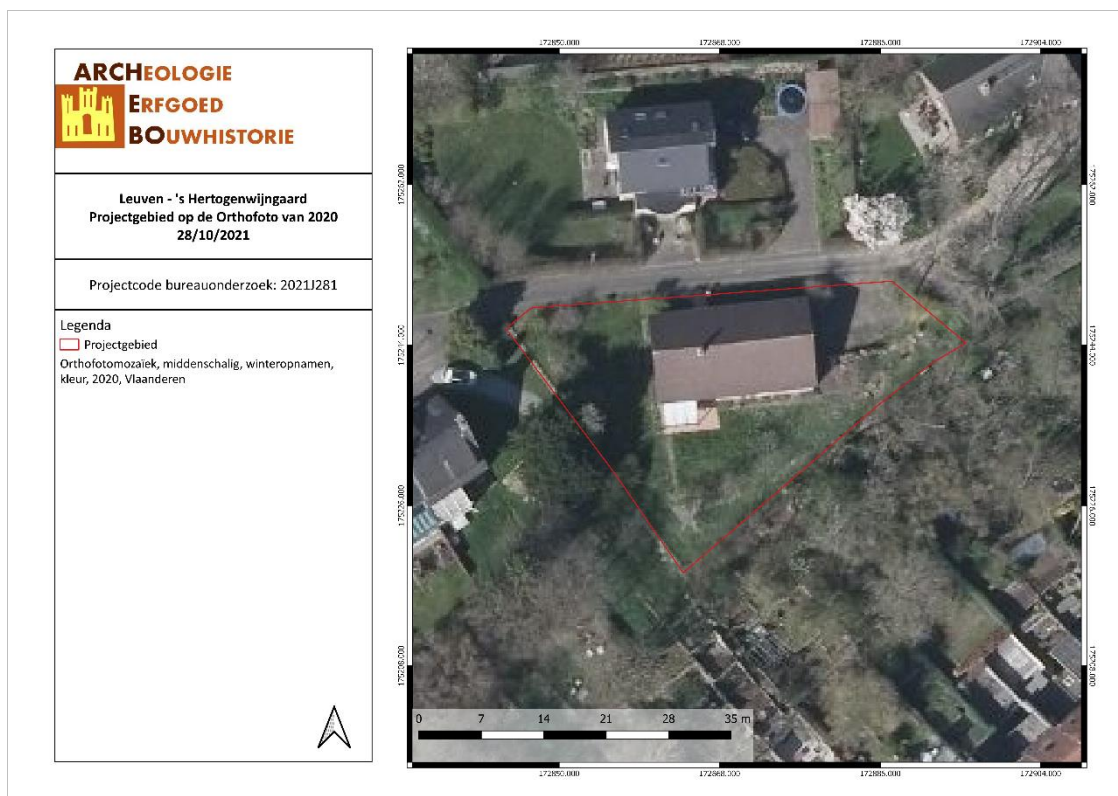
Administratieve fiche			
Naam site:	Leuven – 's Hertogenwijngaard		
Onderzoek:	Archeologienota zonder ingreep in de bodem		
Ligging:	Vlaams-Brabant, Leuven, 's Hertogenwijngaard 25		
Kadaster:	Leuven, afdeling 5, sectie F, perceelnummer 1F18		
Coördinaten:	1	X	172887.30
		Y	175251.18
	2	X	172895.60
		Y	175244.23
	3	X	172863.91
		Y	175218.44
	4	X	172844.05
		Y	175245.85
Uitvoerder:	ARCHEBO bvba Merelnest 5 3470 Kortenaak		
Projectcode bureauonderzoek:	2021J281		
Projectleiding:	Jan Claesen		
Erkenningsnummer projectleiding:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014		
Bewaarplaats archief:	Bij de opdrachtgever		
Grootte projectgebied:	Ca. 881,69 m ²		
Uitvoeringsperiode:	Oktober – november 2021		
Reden van de ingreep	Slopen huidige bebouwing, bouwen eengezinswoning		
Wetenschappelijke vraagstelling:	Het doel van deze archeologienota is een archeologische evaluatie van het terrein, de geplande werken en impact op het bodemarchief.		
Termen Thesauri:	Bureauonderzoek, verstoring, slopen, woongebieden, stedelijke gebieden en havengebieden, historische stadskern van Leuven		

De onderstaande GRB-kadasterkaart en Orthofoto tonen het projectgebied op de meest recente stadskarten en luchtfoto's.

LESH/21/10/28/1 - Digitale aanmaak

Figuur 2: Situering van het projectgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2021)

LESH/21/10/28/2 - Digitale aanmaak

Figuur 3: Situering van het projectgebied op Orthofoto van 2020 (Geopunt, 2021)

1.3 DOELSTELLINGEN

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig. Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het projectgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het projectgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het projectgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

1.4 RANDVOORWAARDEN

Het betreft een uitgesteld onderzoek aangezien de bestaande bebouwing in eerste instantie gesloopt moet worden vooraleer archeologisch onderzoek mogelijk is. De sloop boven het maaiveld mag reeds uitgevoerd worden, maar de werken aan de fundamenteën en sloop onder het maaiveld mogen enkel uitgevoerd worden onder begeleiding van een erkend archeoloog. De nutsleidingen zijn eveneens nog aanwezig en bevinden zich op een ongekende locatie en houden hierdoor een veiligheidsrisico in.

1.5 ONDERZOEKSVRAGEN

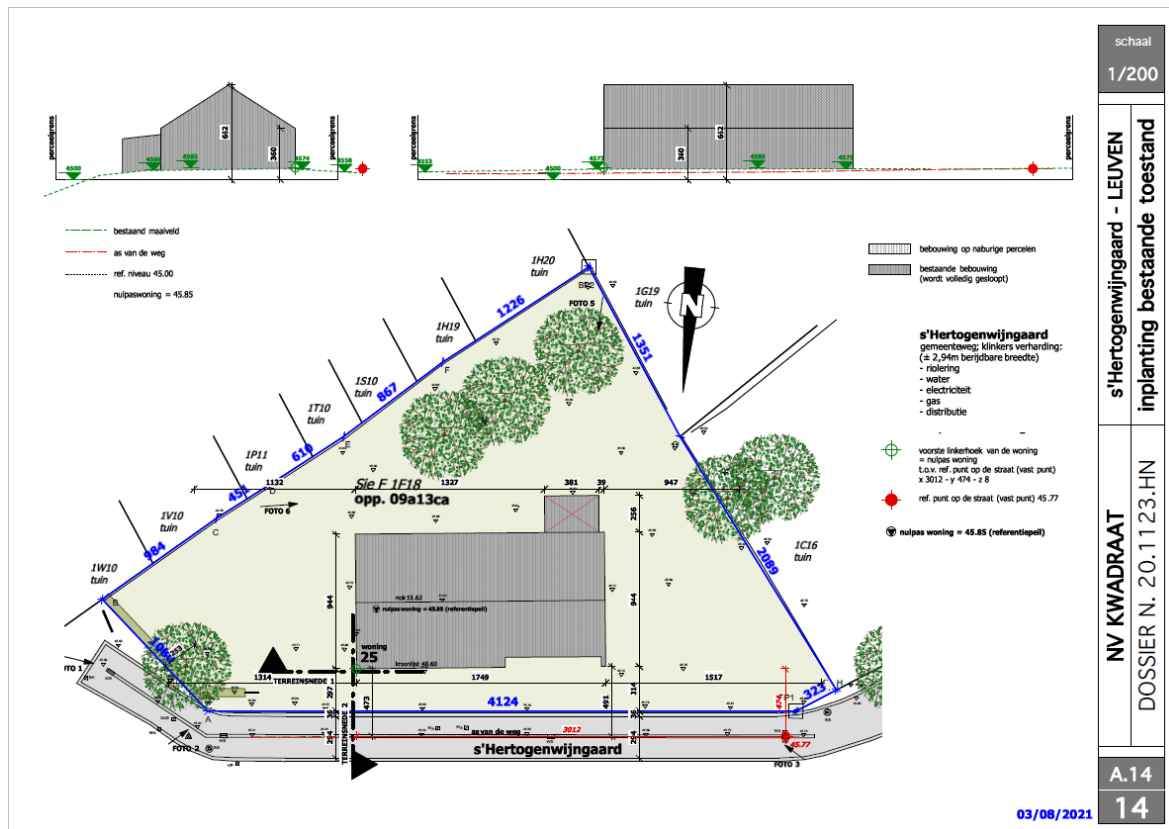
Tijdens het bureauonderzoek dienen op zijn minst onderstaande vragen beantwoord te worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*
2. *Welke info is er nog te vinden over voormalige constructies op het terrein?*
3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het projectgebied verwacht worden op basis van een analyse van historisch kaart- en bronnenmateriaal?*
4. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

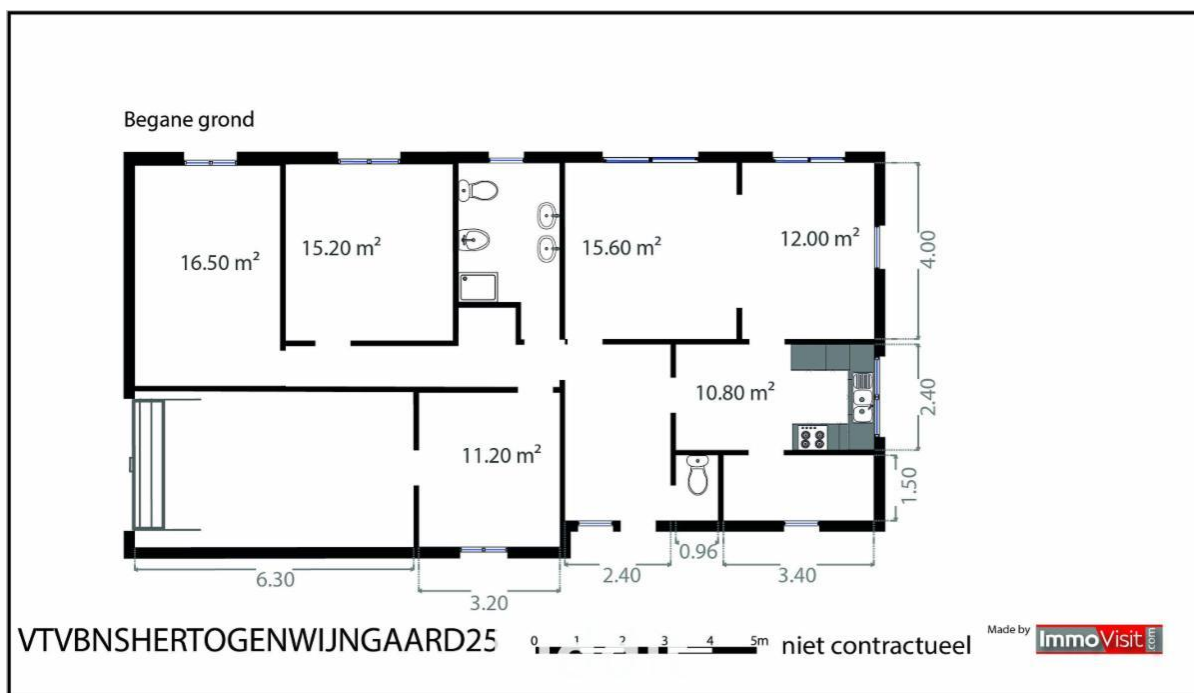
2 HUIDIGE & TOEKOMSTIGE SITUATIE

2.1 HUIDIGE SITUATIE

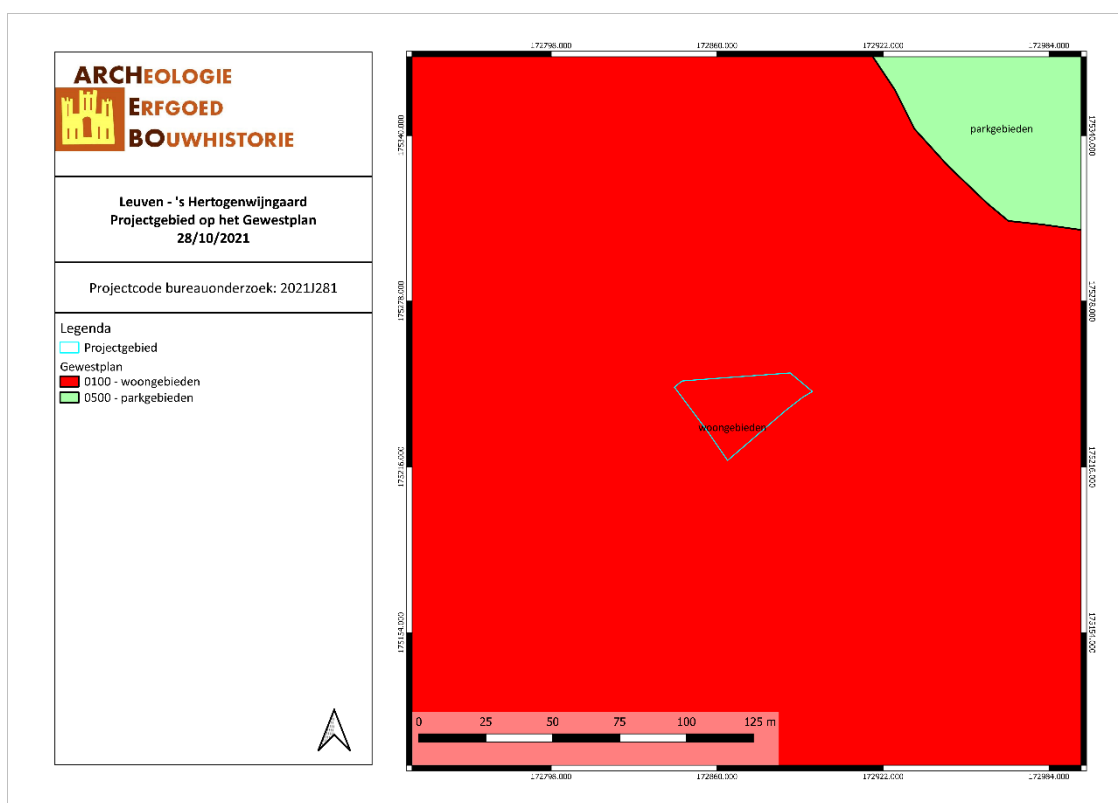
Het projectgebied ligt aan de 's Hertogenwijngaard te Leuven (Vlaams-Brabant), binnen de historische stadskern van Leuven, een vastgestelde archeologische zone. Het projectgebied is gedeeltelijk bebouwd (ca. 153 m²). Ten zuiden van het bestaande gebouw is 12 m². Het gebouw is grotendeels gefundeerd op volle plaat. In de garage, in het noordoosten van het gebouw, ligt een kruipkelder met een diepte van ca. 80 cm. De oppervlakte van deze kelder is onbekend. Volgens het gewestplan ligt het projectgebied binnen woongebied.

Figuur 4: Inplantingsplan bestaande toestand (opdrachtgever, 2021)

Figuur 5: Bestaand gelijkvloers, op dit plan ligt het zuiden boven (opdrachtgever, 2021)

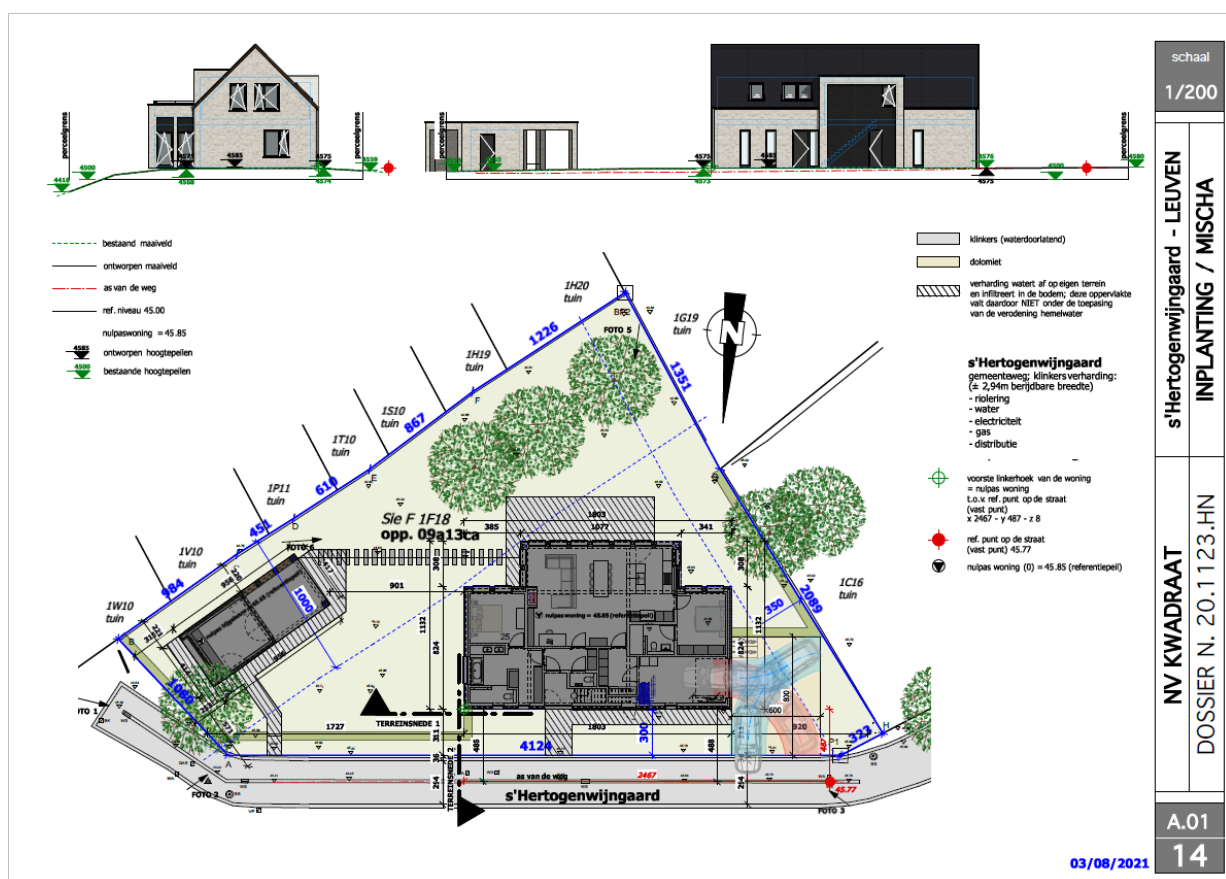
LESH/21/10/28/3 - Digitale aanmaak

Figuur 6: Situering van het projectgebied op Gewestplan (Geopunt, 2021)

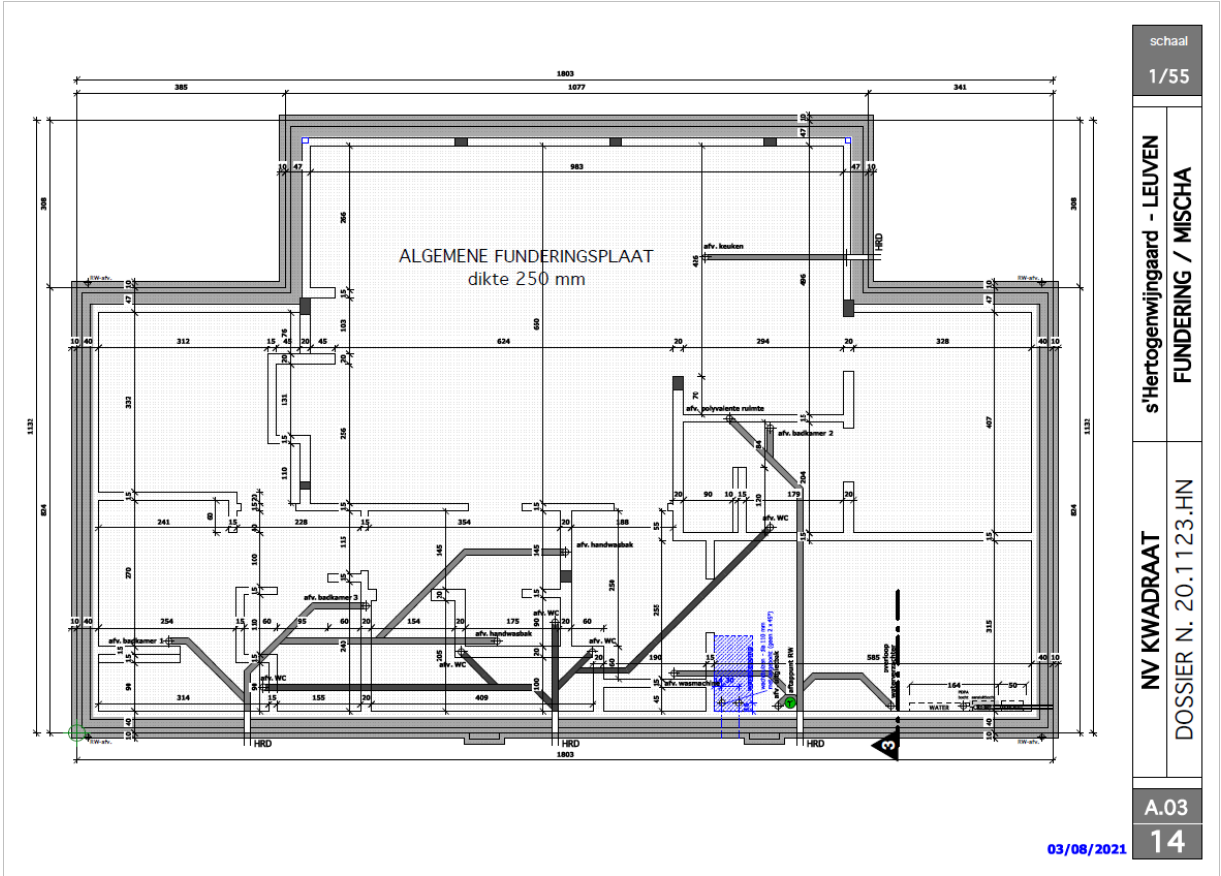
2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

Binnen het projectgebied zal de opdrachtgever de huidige bebouwing slopen. Er wordt een nieuwe eengezinswoning gebouwd die gedeeltelijk overlapt met de bestaande bebouwing. De woning wordt niet voorzien van een kelder. Het gebouw wordt gefundeerd op volle plaat, de funderingsdiepte bedraagt ca. 93 cm -mV. In de oostelijke hoek van het projectgebied komt een tuinhuis dat eveneens gefundeerd wordt op volle plaat, de bodemingreep bedraagt ca. 50 à 60 cm -mV. Ter hoogte van beide gebouwen worden verhardingen voorzien.

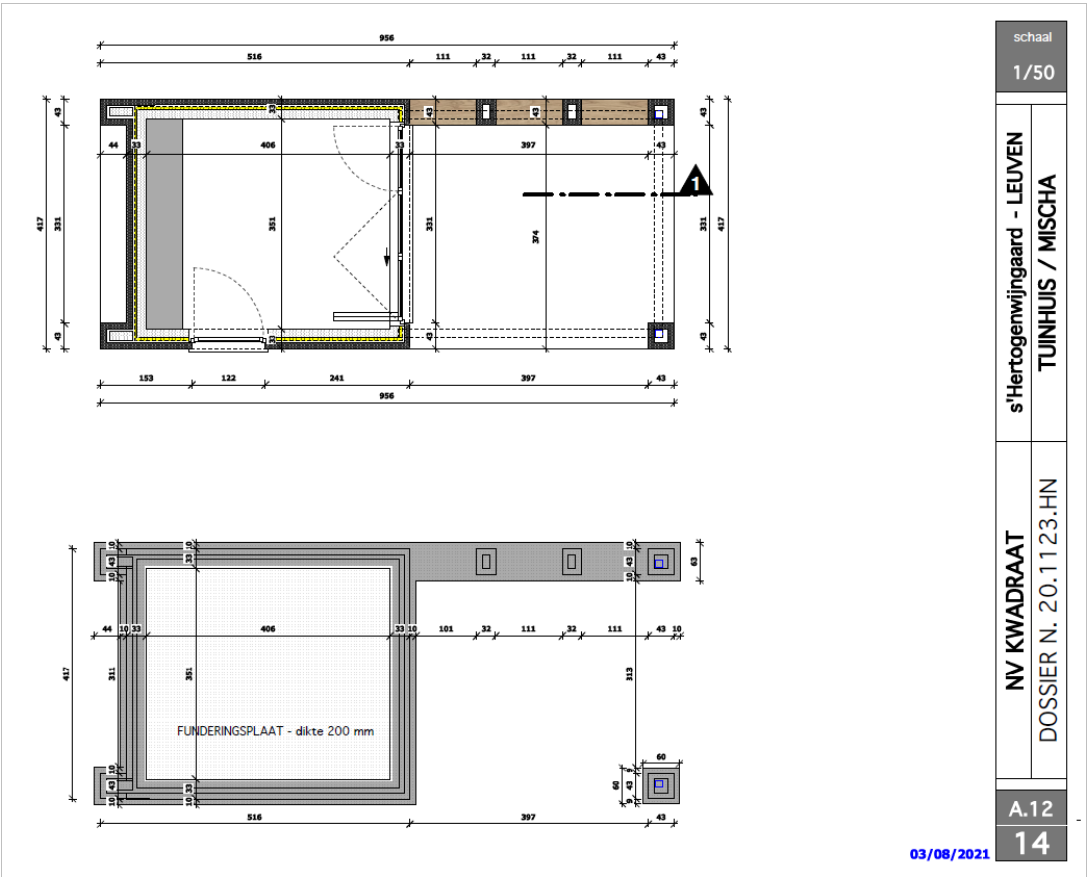
Ten westen van de woning wordt een infiltratie unit voorzien met een diepte van 80 cm -mV en twee regenwaterputten met een diepte van ca. 50 cm -mV. Een tweede infiltratie unit met een diepte van 40 à 50 cm -mV wordt voorzien ten zuiden van het tuinhuis. Aansluiting met het water- en rioleringsnet worden voorzien ten noordwesten van het geplande gebouw.

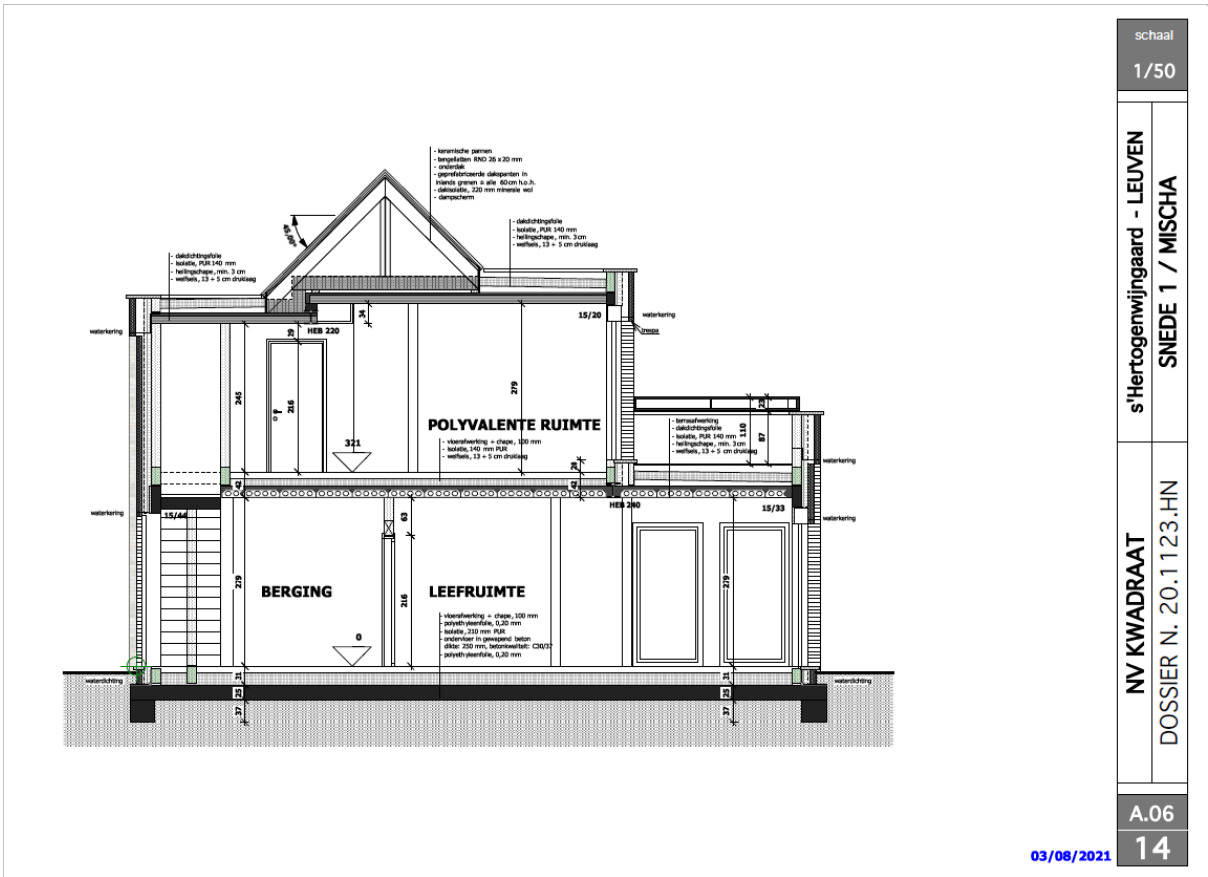
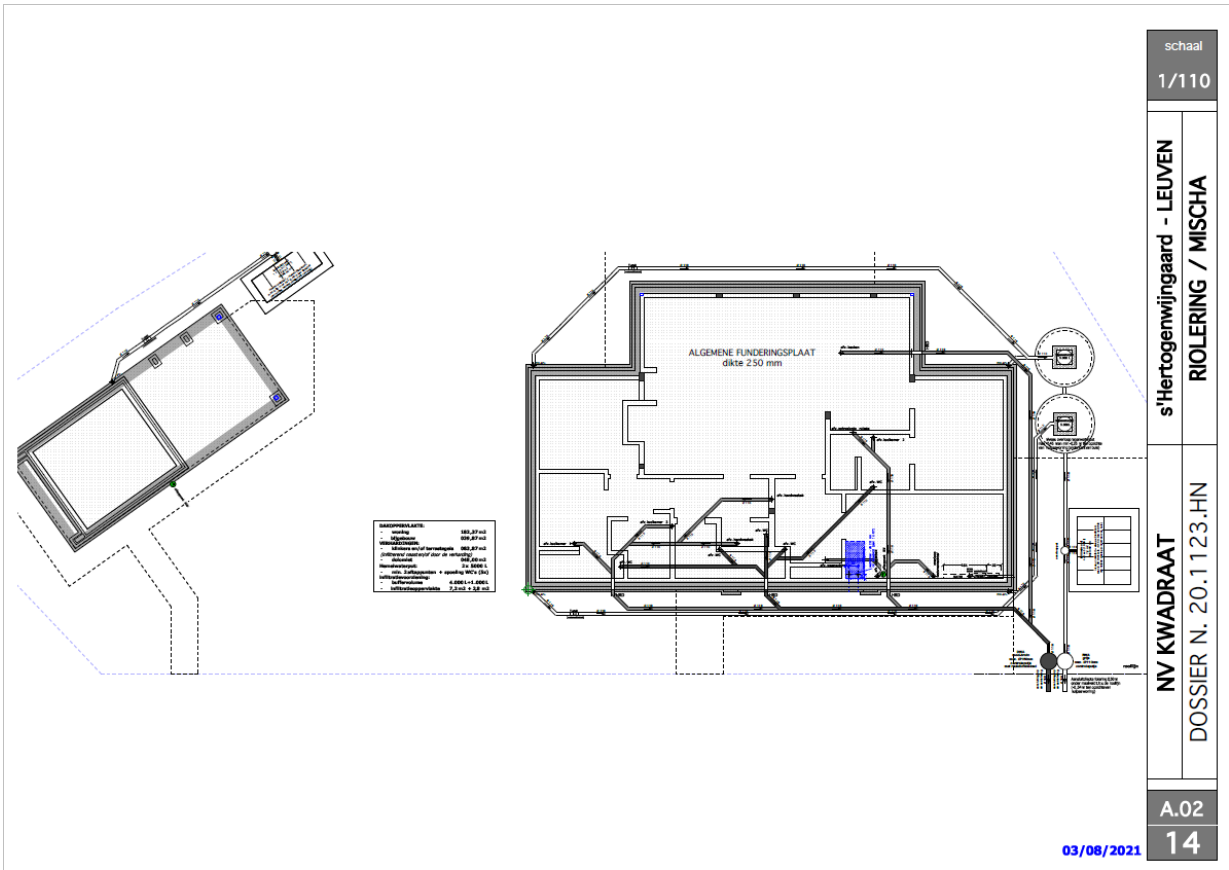
Figuur 7: Nieuwe inplanting (opdrachtgever, 2021)

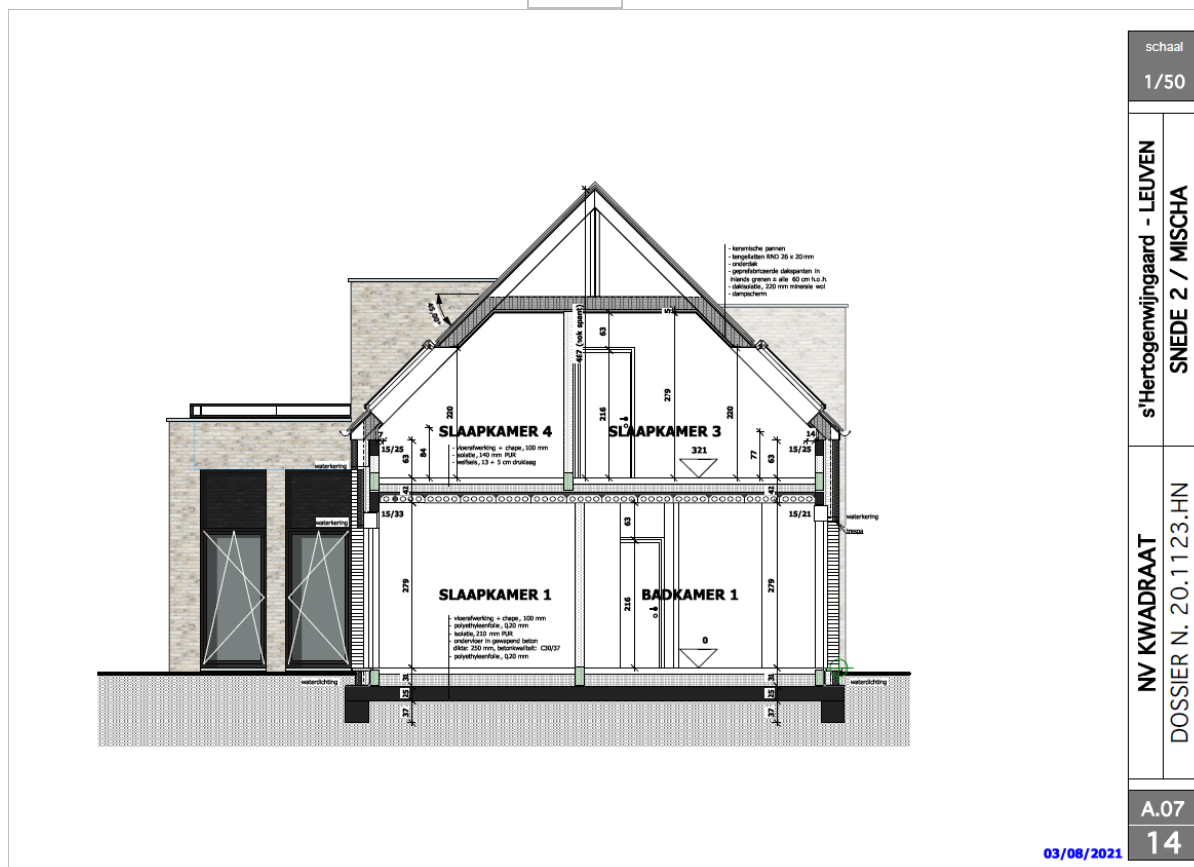

Figuur 8: Funderingsplan van de geplande woning (opdrachtgever, 2021)

Figuur 9: Funderingsplan van het tuinhuis (opdrachtgever, 2021)

3 BUREAUONDERZOEK

Het doel van de bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van alle beschikbare kaarten van het plangebied, te weten de bodemkaart, geologische kaarten, bodemerosiekaart, bodemgebruikskaart en relevante historische kaarten. De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd gebruikt als uitgangspunt voor de bestudering van archeologische waarden in de omgeving van het plangebied.

De gebruikte kaarten werden in georeferencerde vorm (Belge Lambert 1972) gebruikt in het programma QGIS. In dit programma werden de genoemde kaarten als lagen toegevoegd teneinde er de huidige en toekomstige situatie op te kunnen weergeven. Het plangebied werd bovendien op alle kaarten geplott om de oriëntatie op de kaarten te vergemakkelijken.

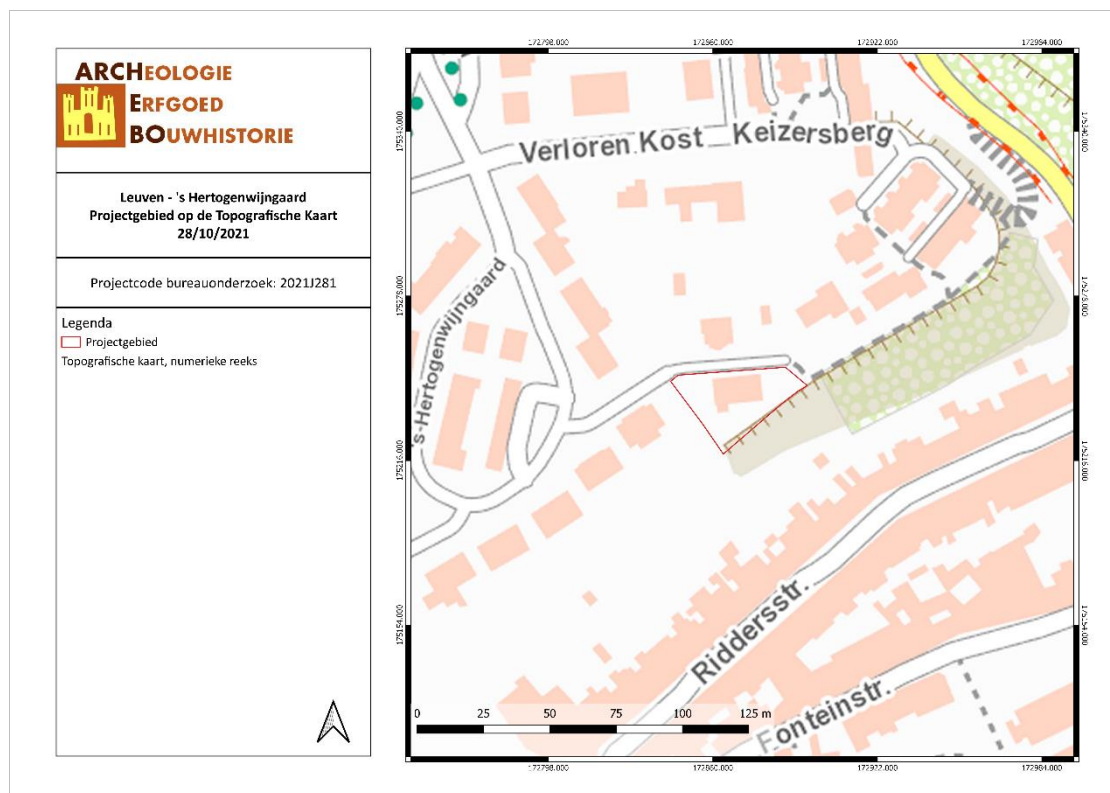
3.1 LANDSCHAPPELIJKE & BODEMKUNDIGE SITUERING

3.1.1 Topografische situering

Het projectgebied ligt aan de 's Hertogenwijngaard 25 te Leuven, een stad en gemeente gelegen in de Belgische provincie Vlaams-Brabant. Het projectgebied ligt ook binnen de historische stadskern van Leuven. De gemeente bestaat uit de deelgemeenten Leuven, Heverlee, Kessel-Lo, Wilsele en Wijgmaal en grenst aan de gemeenten Rotselaar, Holsbeek, Lubbeek, Bierbeek, Oud-Heverlee, Bertem, Herent en Haacht.

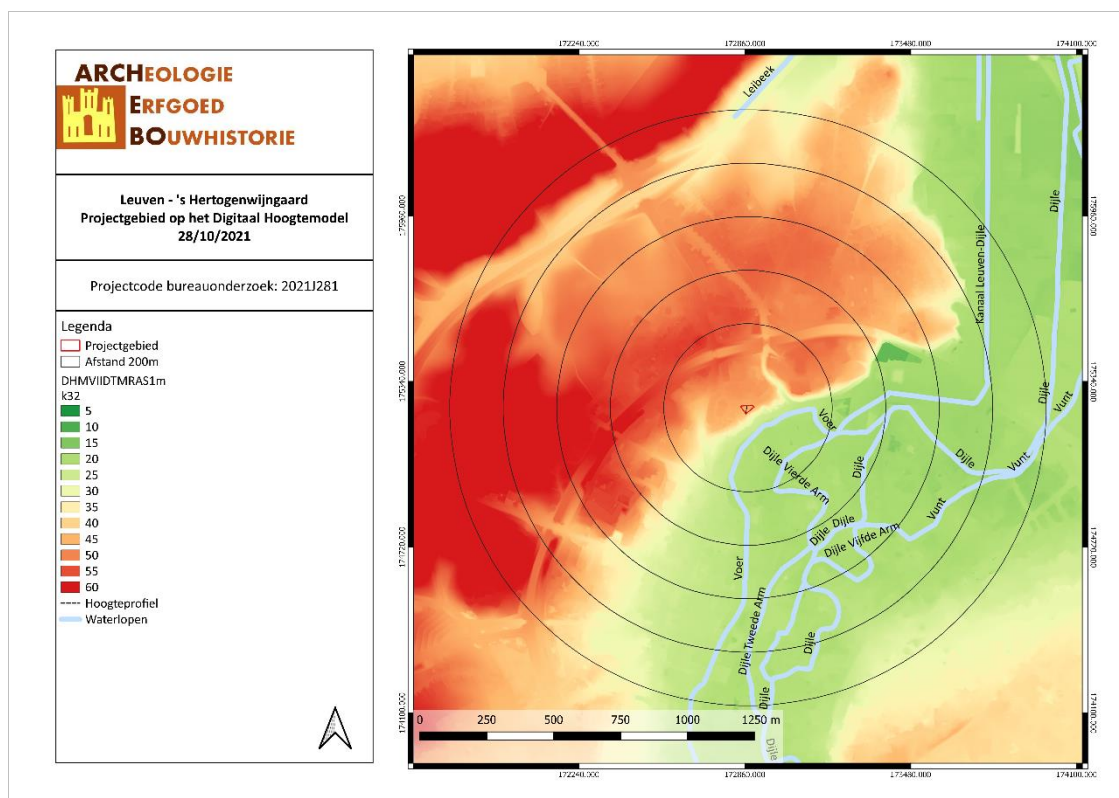
Het projectgebied ligt op het zuidelijke deel van een heuvel die grenst aan de vallei van de Dijle en de Voer. De Voer stroomt op een afstand van ca. 100 m ten zuiden en zuidoosten van het projectgebied. Ca. 500 m ten oosten van het projectgebied stroomt de Voer in de Dijle. De hoogte van het projectgebied bedraagt ca. 45,8 m TAW en daalt in het zuiden vrij abrupt naar ca. 43 m TAW. Ten zuiden van het projectgebied is er een steile overgang naar de vallei: ter hoogte van de Ridderstraat, die 72 m ten zuiden van het projectgebied ligt, bedraagt de hoogte nog slechts 24 m TAW, een daling van ca. 20 m over een relatief korte afstand.

Gezien de ligging op een topografische hoogte grenzend aan een riviervallei is er een verwachting op Steentijd.

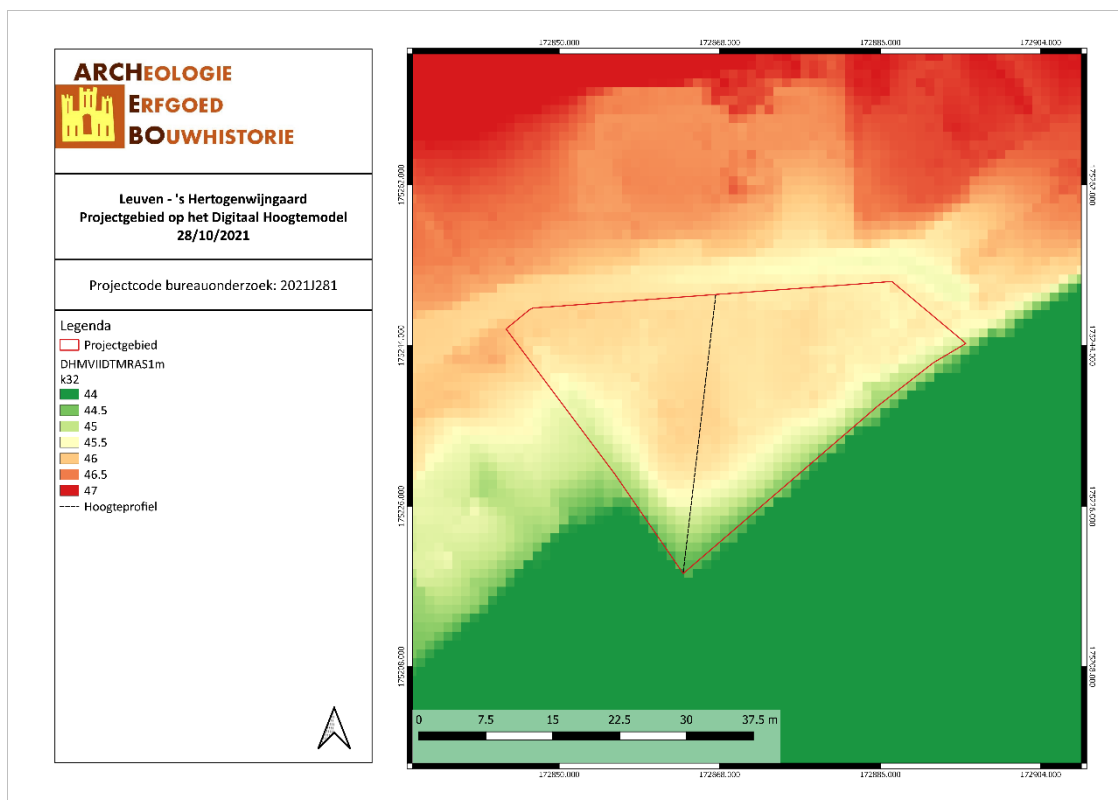
LESH/21/10/28/4 - Digitale aanmaak

Figuur 14: Topografische kaart met situering van het projectgebied (Geopunt, 2021)

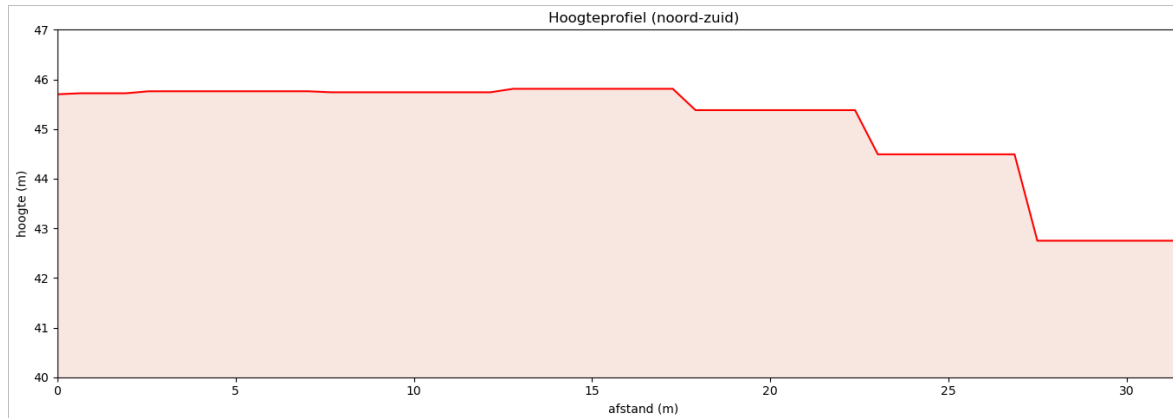
LESH/21/10/28/5 - Digitale aanmaak

Figuur 15: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hooqtemodel (Geopunt, 2021)

LESH/21/10/28/6 - Digitale aanmaak

Figuur 16: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2021)

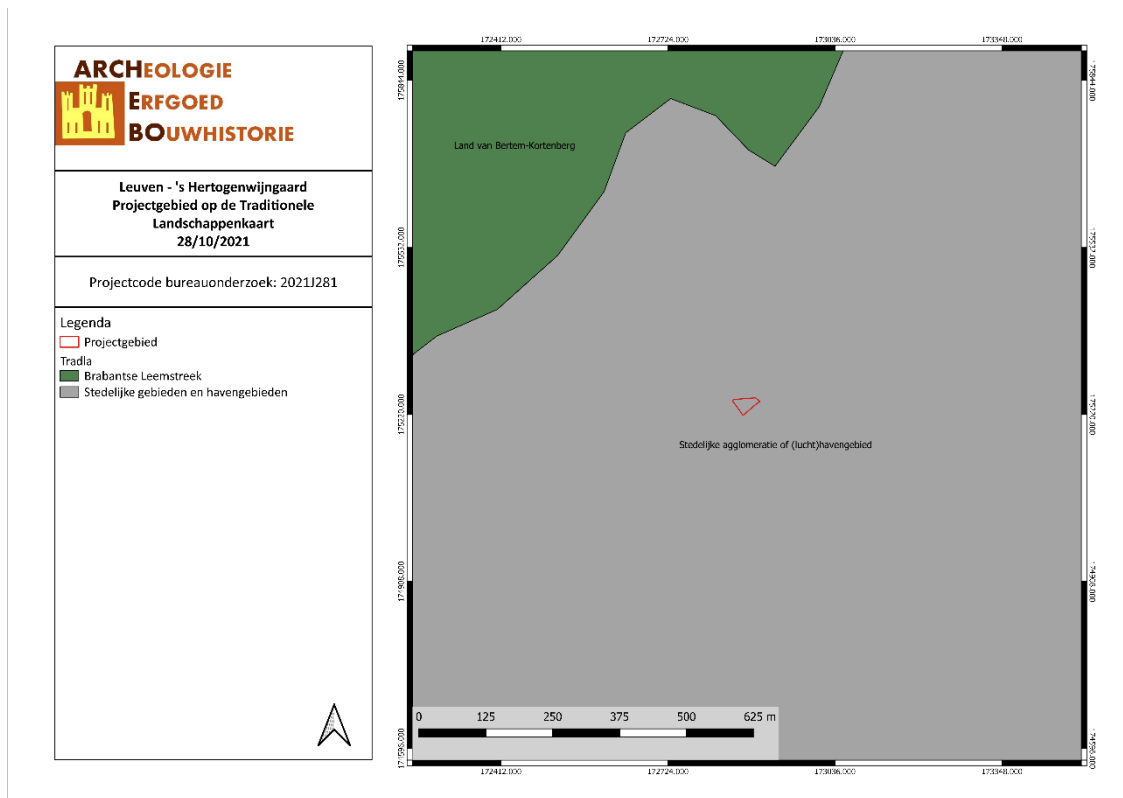

Figuur 17: Hoogteprofiel doorheen het plangebied in N-Z richting (Geopunt, 2021)

3.1.2 Geologie & landschap

3.1.2.1 Fysisch geografisch

Het projectgebied is volgens de Traditionele Landschappenkaart gekarteerd als stedelijke gebieden en havengebieden.

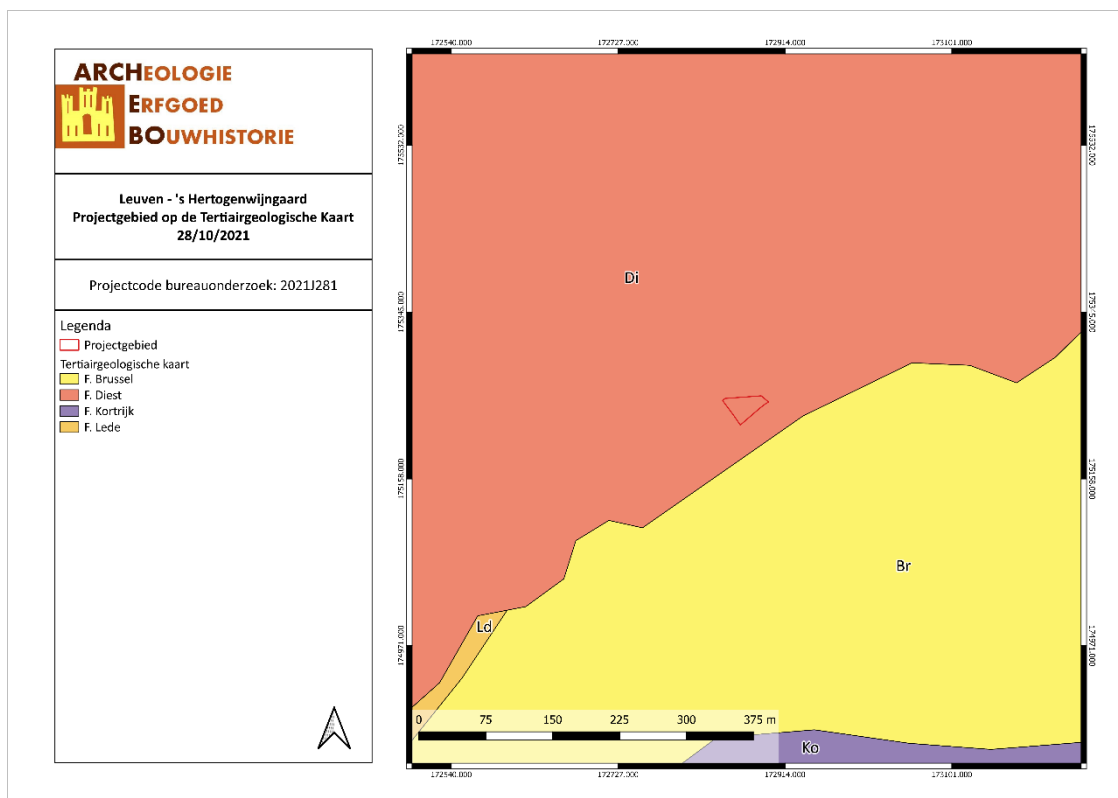

LESH/21/10/28/7 - Digitale aanmaak

Figuur 18: Leuven aangegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2021)

3.1.2.2 Paleogeen & neogeen (Tertiair)

Het projectgebied bevindt zich binnen de Formatie van Diest. Deze formatie is opgebouwd uit groen tot bruin zand dat heterogeen is. Deze formatie bevat meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken, klei-, glauconiet- en micarrijke horizonten.¹

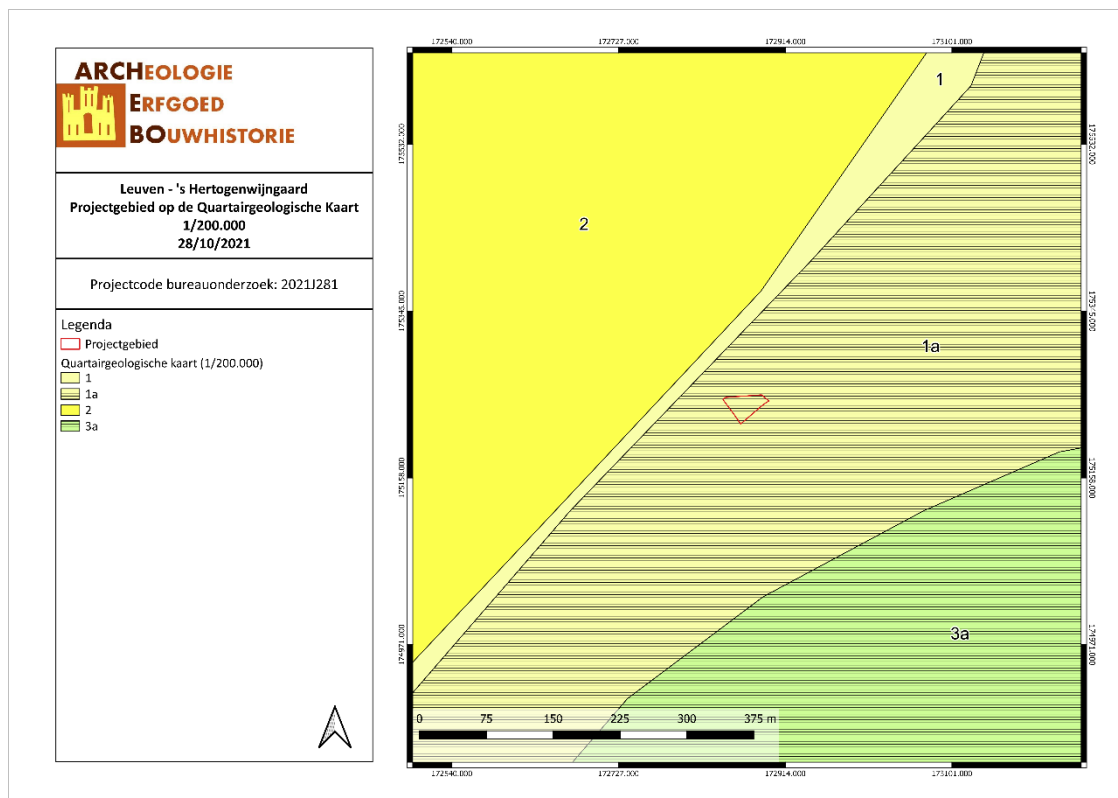
LESH/21/10/28/8 - Digitale aanmaak

Figuur 19: Situering van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (DOV, 2021)

¹ DOV.

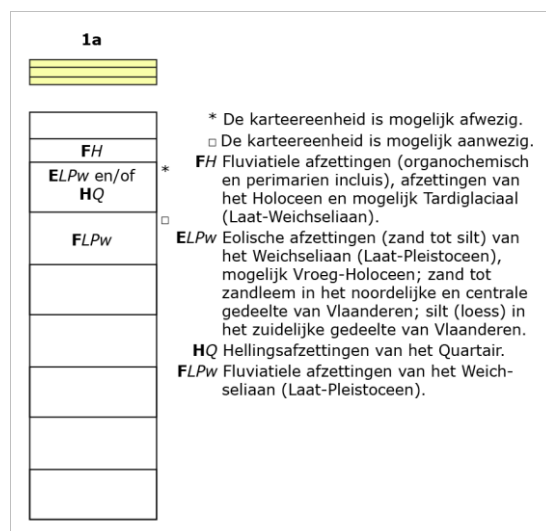
3.1.2.3 Quartair

Volgens de quartairgeologische kaart (1/200.000) bevindt het projectgebied zich volledig binnen **type 1a**. Dit type bestaat uit fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door hellingsafzettingen van het Quartair en/of eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen. Hierboven werden nog fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk ook het Tardiglaciaal afgezet.

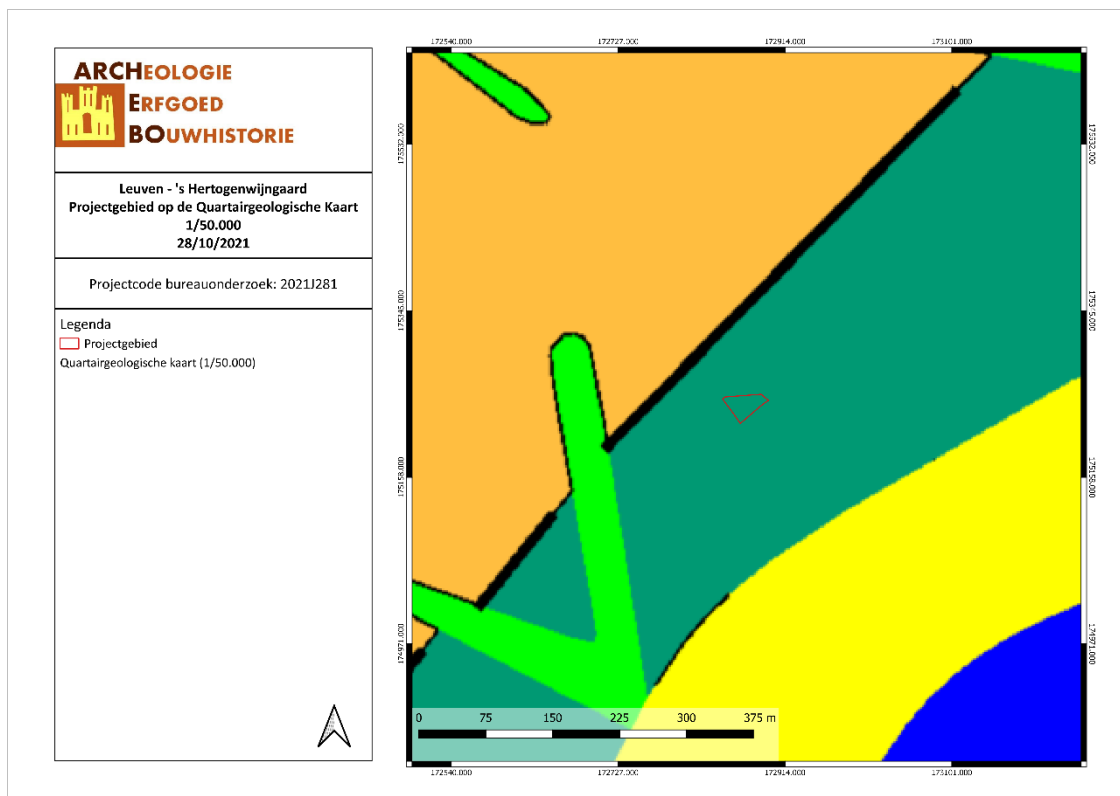
LESH/21/10/28/9 - Digitale aanmaak

Figuur 20: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2021)

Figuur 21: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2021)

Volgens de quartairgeologische kaart (1/50.000) kent het projectgebied **type 6**, dat bestaat uit zandleemafzettingen uit het Holoceen.²

LESH/21/10/28/10 - Digitale aanmaak

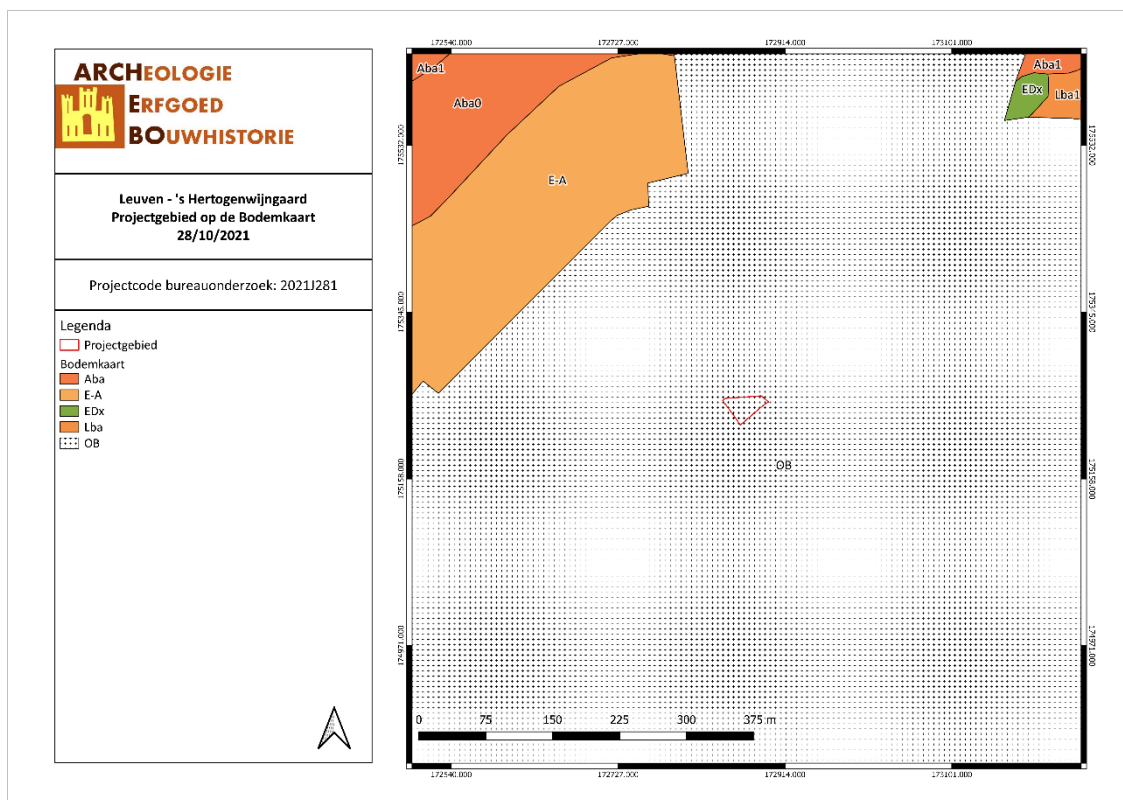
Figuur 22: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2021)

3.1.2.4 Bodem, bodemkundig booronderzoek, erosie & bodemgebruik

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied omschreven als OB, bebouwde zone.

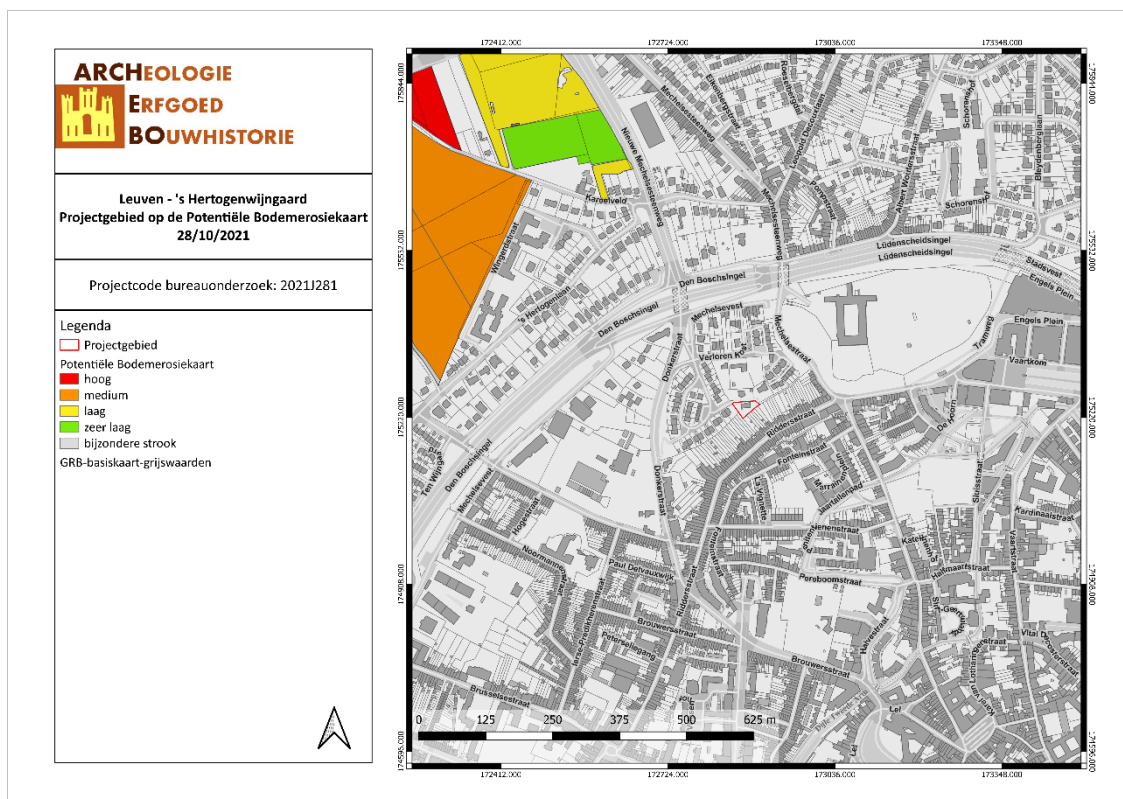
Op de Potentiële bodemerosiekaart is over het projectgebied geen informatie beschikbaar. Volgens de bodemgebruikskaart ligt het projectgebied binnen akkerbouw.

² E. GOOSSENS, *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart - Kaartblad 32 Leuven*, Leuven, 2007, p. 25, 29.

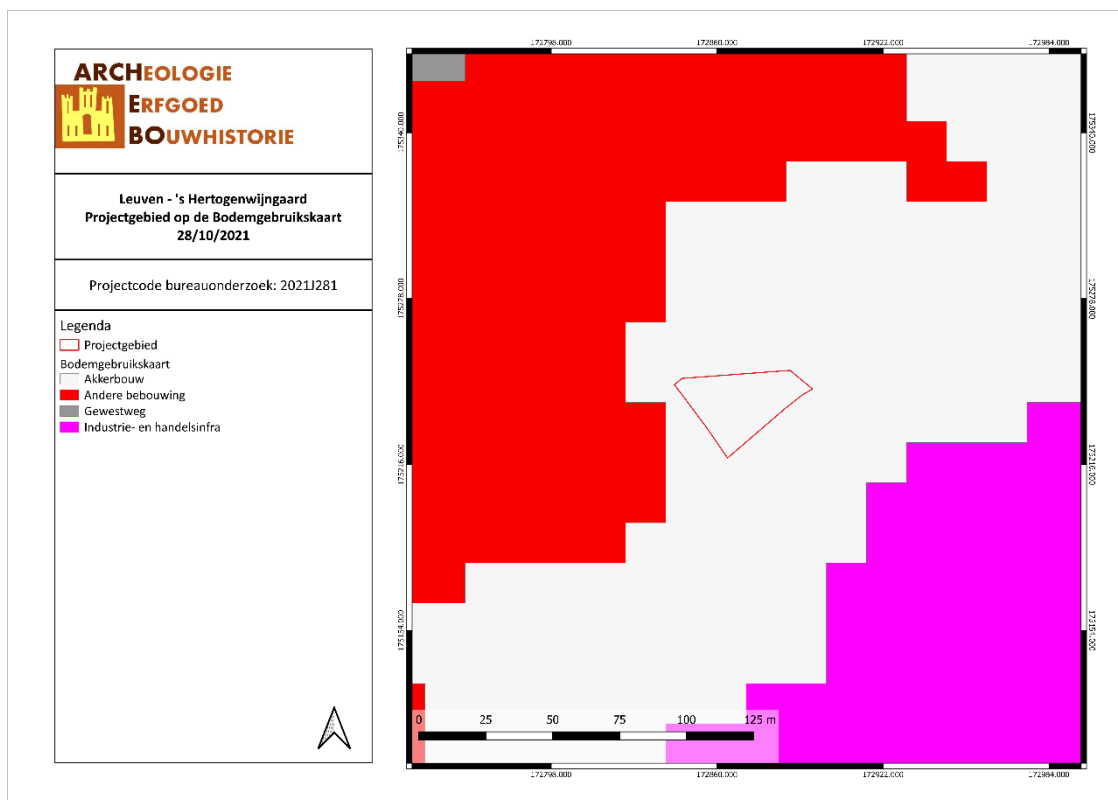
LESH/21/10/28/11 - Digitale aanmaak

Figuur 23: Situering van het projectgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2021)

LESH/21/10/28/12 - Digitale aanmaak

Figuur 24: Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2021)

LESH/21/10/28/13 - Digitale aanmaak

Figuur 25: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2021)

3.2 ARCHEOLOGISCHE EN ERFGOEDKUNDIGE DATA

3.2.1 Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

Binnen het projectgebied bevinden zich geen CAI locaties. Binnen een straal van 500 m rond het projectgebied liggen 23 locaties.

Binnen een straal van 200 m rondom het projectgebied liggen 10 locaties.

Ca. 140 m ten noorden van het projectgebied werd een Neolithische bijl aangetroffen als toevalsvondst (CAI 3419).

De tweede stadsomwalling van Leuven (CAI 207249) werd gebouwd in 1356-1363 omdat de bevolkingstoename de ruimte binnen de eerste omwalling ontoereikend had gemaakt. Het tracé van de omwalling wordt nu ingenomen door de ring rond Leuven, er blijven slechts enkele overblijfselen bewaard. De Mechelse Poort (CAI 207247), de stadspoort die het dichtst bij het projectgebied lag (ca. 224 m), was een van de stadspoorten die werd afgebroken in de 19de eeuw.

Ten noorden van de stadsomwalling werd een aanvalsliepgraaf, aangelegd door Hollandse en Franse legers tijdens het beleg van Leuven in 1635, geïdentificeerd aan de hand van cartografische bronnen (CAI 208975). De plaats van de eigenlijke veldslag ligt enkele tientallen meters verder westwaarts (CAI 208974).

De Keizersberg (CAI 150673) ligt ca. 136 m ten oosten van het projectgebied. Op deze locatie werd gedurende 1943-1944 een opgraving georganiseerd. Hierbij werden verschillende sporen en vondsten aangetroffen: een vijftal scherven handgevormd aardewerk uit de IJzertijd tot de Vroege Middeleeuwen (een exacte datering bleek onmogelijk), overblijfselen van de hertogelijke burcht uit de 13de eeuw (gesloopt in de 17de-18de eeuw), sporen van de commanderij van de Tempeliers, en later de Hospitaalridders, uit de 12de-13de eeuw, funderingen van de stadomwalling, sporen van klei- en ijzerzandsteenwinning uit de 12de-20ste eeuw, arbeiderswoningen uit de 19de eeuw, bouwsporen van de huidige benedictijner abdij Keizersberg uit de 19de eeuw en twee skeletten waarvan een uit de 12de-13de eeuw en een uit de 17de eeuw.

De locatie van de verdwenen Borchmolen (CAI 162432), opgericht in de 13de eeuw.

De opgraving van het Wijnpershuis (CAI 211279) door Studiebureau Archeologie in 2016. Hierbij werden restanten van de eerste wijnkelder uit 1418 gevonden. Jongere sporen konden gelinkt worden aan een verbouwing uit de 17de eeuw.

Ter hoogte van de Wijnpersstraat werd een terrein onderzocht met proefsleuven (CAI 218179). Er werden enkel recente sporen gevonden.

Op iets grotere afstand, binnen een straal van 200-500 m rondom het projectgebied, liggen nog 17 locaties.

Grenzend aan het zuiden van de Keizersberg werd bij een toevalsvondst een bakstenen muur met boogfundering gevonden. Deze muur behoorde tot een stapelhuis/opslagruimte uit 1846-1849 (CAI 207174). Ongeveer 50 m ten zuidoosten van deze locatie werd een tweede muur aangetroffen (CAI 160514). Datering en functie zijn onbekend. Ter hoogte van locatie CAI 210770 werden fragmenten van bakstenen muren gevonden die gelinkt kunnen worden aan woningen uit de 19de eeuw.

Tijdens een proefsleuvenonderzoek (CAI 211281) werden een kuil en greppel aangetroffen die mogelijk uit de Middeleeuwen dateren. De meest recente muren die werden aangetroffen dateren uit de 19^{de}

eeuw. Er werden resten van oudere muren aangetroffen maar deze konden niet exact worden gedateerd.

CAI 162433 betreft de locatie van de thans verdwenen Sluismolen, een hertogelijke banmolen, uit de 12de eeuw.

Aan de Vierde Arm van de Dijle liggen bakstenen kademuren (CAI 207173).

Ter hoogte van locatie CAI 210754 werd een toevalsvondst gedaan. Er werden talrijke muurresten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd aangetroffen. Vermoedelijk behoorden ze tot brouwerijen en brouwerswoningen. Er werden ook enkele Middeleeuwse kuilen en waterputten aangetroffen, alsook muurresten en kasseiwegen uit de Nieuwste Tijd.

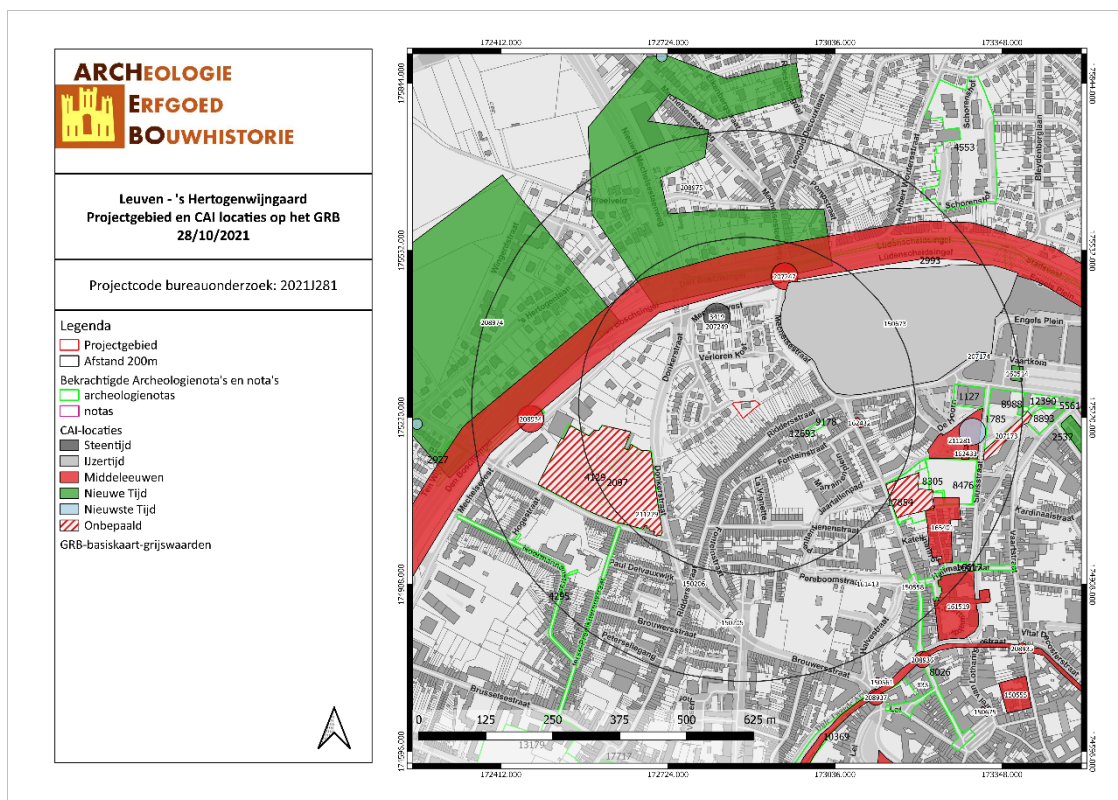
De vorige locatie grenst in het zuiden aan het Klein Begijnhof (CAI 165401). Dit begijnhof werd opgericht in de 13de eeuw. De bloeiperiode valt te situeren in de 17de eeuw, toen ook de oudere kapel vervangen werd door een thans verdwenen begijnhofkerk. De nog bestaande gebouwen dateren uit deze periode. Iets ten zuiden van het Klein Begijnhof ligt de Sint-Geertruiabdij (CAI 161519). Er blijven slechts enkele gebouwen over van deze abdij: het vroegere abtskwartier uit de 18de eeuw en de abdijkerk Sint-Geertrui, die opklimt tot de 12de eeuw. Tijdens archeologische onderzoeken in 1981-1982 en 2012 werden verschillende resten aangetroffen: 14de-eeuwse funderingen in de noordelijke en oostelijke pandgangen, graven in de pandgang, 12de-13de-eeuwse oost-west georiënteerde kistgraven onder de funderingsmuren van de pandgang die waarschijnlijk deel uitmaken van de kapel die hier stond voor de huidige kerk.

Aan de Mechelsestraat 145-147 werd een waterput gevonden in de kelder, gemetst in halfsteenverband. De woning werd voor het eerst vermeld in de 15de eeuw (CAI 150558).

Ter hoogte van CAI 161413 werden tijdens rioleringswerken 2 steengoed kruiken gevonden uit de 15de-16de eeuw.

In de Fonteinstraat (CAI 150205) werd in de jaren 1980 een opgraving uitgevoerd. Hierbij werden lagen uit de 14de eeuw, drie eikenhouten leerlooiersputten uit de 15de eeuw en een vierkante bakstenen beerput die in gebruik was van de 16de tot de 18de eeuw. Ter hoogte van de Ridderstraat (CAI 150206) werd in dezelfde periode eveneens archeologisch onderzoek uitgevoerd. Hierbij werd een perceelsgreppel uit de 14de eeuw gevonden. In de vulling werden scherven en afval van een lederbewerker/schoenlapper gevonden.

CAI 208934 heeft betrekking op de Verloren Kost toren van de tweede stadsomwalling. Deze toren werd opgetrokken in de 15de eeuw. In de 18de eeuw werd de toren verkocht en gedeeltelijk gesloopt. Enkele delen van de toren zijn nog bewaard.

LESH/21/10/28/14 - Digitale aanmaak

Figuur 26: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2021)

3.2.2 Bekrachtigde archeologienota's en nota's

In de directe omgeving van het projectgebied werd in 2018 een archeologienota (id 9178) opgesteld door RAAP voor een gebied aan de Ridderstraat en de Fonteinstraat naar aanleiding van het openleggen van de Voer. Gezien de ligging in de historische binnenstad van Leuven werd de verwachting hoog ingeschat. Er werd aanbevolen om proefsleuven uit te voeren.³ Het proefsleuvenonderzoek werd uitgevoerd in 2019. De hoge verwachting werd niet ingelost. Het drassige karakter zorgde er waarschijnlijk voor dat het terrein minder interessant was. Het enige spoor betrof een Middeleeuwse gracht die in de 12de eeuw reeds in gebruik was.⁴

3.2.3 Inventaris Onroerend Erfgoed (IOE)

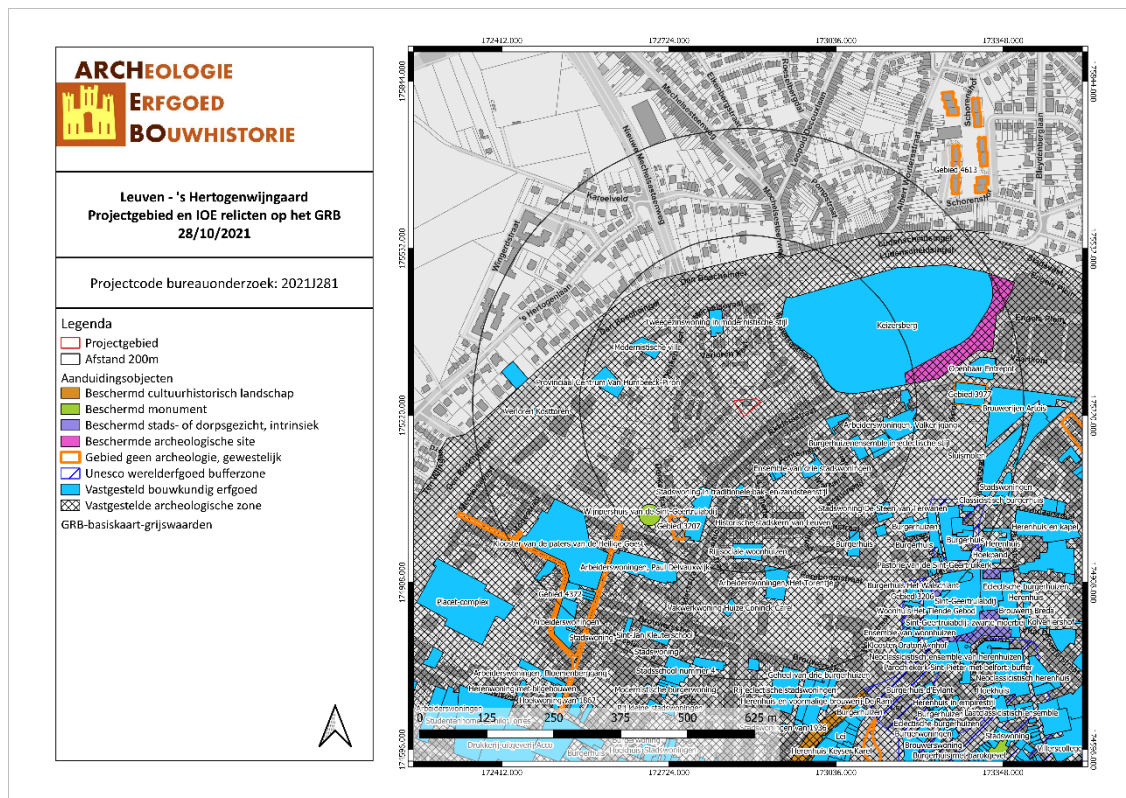
De Inventaris van het onroerend erfgoed biedt een overzicht van waardevol erfgoed in Vlaanderen. Zowel bouwkundig, archeologisch, landschappelijk als varend erfgoed zijn opgenomen in deze databank, goed voor meer dan 83.000 erfgoedobjecten in totaal. Op basis van diverse zoekcriteria kan er heel gericht naar de verschillende erfgoedobjecten gezocht worden. Erfgoedobjecten kunnen vastgesteld en/of beschermd zijn.⁵ Het projectgebied is gelegen binnen de historische stadskern van Leuven die geregistreerd staat als vastgestelde archeologisch zone (ID 11901) en als archeologisch erfgoed, geheel (ID 140040).⁶

³ VERHOEVEN M. en JANSSENS M., *Openleggen van de Voer tussen de Ridderstraat en Fonteinstraat, Leuven, Vlaams Brabant, Weert*, 2018.

⁴ DE MULDER J.W., *Proefsleuvenonderzoek – Openleggen van de Voer tussen de Ridderstraat en de Fonteinstraat, Leuven, Eke*, 2019.

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Inventaris Onroerend Erfgoed", geraadpleegd 17 januari 2018, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>.

⁶ 'Historische stadskern van Leuven', geraadpleegd 24 februari 2021, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140040>; 'Historische stadskern van Leuven', geraadpleegd 24 februari 2021, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11901>.

LESH/21/10/28/15 - Digitale aanmaak

Figuur 27: Kaart met situering van het projectgebied en IOE-relicten op GRB-basiskaart (IOE, 2021)

3.3 HISTORIEK EN CARTOGRAFISCHE BRONNEN

3.3.1 Onderzoek historische bronnen⁷

Toponymie van Leuven

Leuven wordt voor de eerste maal vermeld als Luuanium in de Annales Vedastini onder het jaar 884. Regino van Prüm vermeldt Leuven als *in loco qui dicitur Lovon*, (op de plaats die Lovon wordt genoemd). Vanaf de 16de eeuw wordt de huidige schrijfwijze gebruikt. Over de oorsprong van de naam bestaan meerdere theorieën. Een theorie beweert dat de naam teruggaat tot de prehistorische taal die in de regio gesproken werd vóór de germanisering. Nederzettingen namen waren afgeleid van persoonsnamen en kregen het suffix -iom. De naam Leuven gaat terug tot Lubaniom, wat afgeleid is van de persoonsnaam Lubanios, die 'de geliefde' betekent. Deze naam is afgeleid van de Indo-Europese wortel leubh-, wat liefhebben betekent. Andere verklaringen zijn dat de plaatsnaam Leuven afstamt van de door Caesar vermelde Levaci of van de naam van de legendarische Schotse prins Lupus, die de stad zou gesticht hebben. Deze verklaringen worden echter niet meer als mogelijkheden beschouwd. Een andere verklaring werd gevonden in de leuze van de stad, namelijk Altyd God loven. Edward Van Even stelde dat Leuven van twee Germaanse woorden is afgeleid: lo (bos) en ven (veen). Leuven betekent volgens deze stelling 'moeras in het bos', wat de locatie waar de stad gevestigd werd omschrijft. Volgens Maurits Gysseling komt de naam dan weer van het Oergermaanse woord lubanja-, wat 'het geliefde' betekent.

Geschiedenis van Leuven

Rond 130.000 v. Chr. waren de eerste mensen aanwezig in de streek. Enkele afslagen van vuursteen, die rond Leuven werden gevonden, getuigen hiervan. De eerste vaste bewoning is pas ca. 3500 v. Chr. op deze locatie gekomen. In het zuiden van de gemeente Leuven staat het Monarkengraf en daar naast ligt de ringwalheuvel in het Heverleebos, beide resten uit deze periode. Rond 160 v. Chr. leefden de Nerviers ten westen en de Eburonen ten oosten van de Dijle. Nederzettingen werden vooral op hoogten rond de Dijlevallei opgetrokken en bestonden uit hutten van hout en leem. De bewoners leefden van veeteelt, landbouw, wol- en aardewerkproductie.

Bij de verovering van Gallië door Caesar, werden de Eburonen zo goed als uitgeroeid. De Eburonen die achterbleven gingen op in de Tungri, de nieuwe bewoners van de streek. De Dijle bleef een grens vormen tussen de twee stammen, met ten westen de Civitas Nerviorum en ten oosten de Civitas Tungrorum. De kerk heeft deze indeling gebruikt tot 1559, waardoor het Leuvense gewest gedurende lange tijd tot twee bisdommen behoorde. Uit opgravingen is gebleken dat zich rond 50 n. Chr. bebouwing bevond in het centrum van de huidige stad Leuven. Daarnaast werden rond Leuven enkele Romeinse villa's gebouwd, maar Leuven en omgeving waren eveneens dicht bebost. Na de inval van de Germanen in de 3de eeuw nam het bewonersaantal sterk af.

Hubertus van Luik speelde een belangrijke rol in de bekering van de bevolking tot het christendom (8ste eeuw) en rond deze periode werden de eerste kerken gesticht. Rond het jaar 700 zijn er reeds enkele woonkernen in Leuven en vooral het huidige stadscentrum werd bewoond. Ca. 300 jaar later werden langs de grote wegen eveneens nederzettingen gesticht, bijna steeds met een kapel. Daarnaast woonde er in Leuven en omstreken ook een kleine groep vrije edelen.

⁷'Historische stadskern van Leuven'. Geraadpleegd 24 februari 2021.
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140040>.
 'Historische stadskern van Leuven'. Geraadpleegd 24 februari 2021.
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11901>.

In 870 was Leuven de hoofdstad van het graafschap Leuven. De keuze van Leuven als hoofdplaats kan te wijden zijn aan de gunstige ligging aan de Dijle en de heirbaan Boulogne-Keulen. In de loop van de 9de eeuw kwam de eerste handel stilaan op. Rond deze periode begon men eveneens met de bouw van de Sint-Pieterskerk. Deze kerk vormde een teken van de groeiende welvaart en de toenemende bevolking. In 1085-1086 werd een tweede graafschap, gelegen tussen de Dender en de Zenne, onder de vorm van een landgraafschap door keizer Hendrik IV aan Hendrik III van Leuven in leen gegeven. Dit landgraafschap werd in 1183 tot hertogdom verheven, waardoor de institutionele grondslag van het hertogdom Brabant werd gelegd. In 1150 werd de eerste stenen omwalling gebouwd, ter vervangen van een aarden wal. Tussen 1100 en 1130 trad het Leuvens recht in werking en ongeveer tien jaar later was er eveneens een schepenbank. Rond 1150 is Leuven een echte stad geworden. In 1106 kreeg Godfried I van Leuven het hertogdom Neder-Lotharingen in leen van de Duitse keizer. In 1190 werd het hertogschap in Neder-Lotharingen echter alle gezag ontnomen. In ruil voor het verlies van het hertogschap in Neder-Lotharingen, kregen de graven van Leuven het recht hertogelijk gezag uit te oefenen binnen hun eigen territorium. Deze gebeurtenis wordt beschouwd als het ontstaan van het hertogdom Brabant. In het oosten van de stad liet Godfried I de Abdij van 't Park oprichten.

De stad kent haar eerste bloeiperiode tussen ca. 1150 en 1300. Doordat de hertogen van Brabant in geldnood waren, moesten ze geld lenen van de steden, waardoor de steden macht en nieuwe voorrechten kregen. De bevolking groeide gestaag, maar kon niet onderhouden worden door een gebrek aan landbouwgrond. Vele bewoners weken uit. De groei van de stad zorgde er wel voor dat een beroep in handel of nijverheid mogelijk werd voor de bewoners van de stad. Hierdoor werden nieuwe gebouwen, zoals een vis- en broodhuis en een vlees- en lakenhal opgetrokken. De hallen waren bij het begin in het bezit van de hertog, later waren deze eigendom van de stad zelf. De wolindustrie kende eveneens een sterke groei en rond 1250 trokken veel textielarbeiders naar Leuven. Door de toenemende activiteiten in handel en nijverheid, kende Leuven een grote bevolkingsgroei. Daarnaast trokken ook de kloosterorden naar Leuven. De bebouwing in de stad zelf was nog zeer landelijk en alle huizen, buiten de kerkelijke gebouwen en de huizen van enkele rijke patriciërs, waren opgetrokken in hout en leem.

Vanaf ca. 1350 begon Leuven echter aan belang te verliezen. Enerzijds door de opkomst van Brussel en Antwerpen, maar ook door sociale spanningen. Lonen waren zeer laag, de kans op hongersnood zeer groot, de lakenindustrie en wijnhandel verminderden sterk en in 1355 brak de Brabantse Successieoorlog uit. In 1360 werd de nieuwe stadsomwalling afgerond. Deze omwalling werd voorzien van 8 poorten, waardoor de stad volledig gesloten kon worden. Tot 1750 werd er enkel gebouwd rond de grote wegen, pas in de loop van de 20ste eeuw werd het gehele gebied binnen de stadsmuren dicht gebouwd.

Aan het begin van de 15de eeuw werden nieuwe nijverheden geïntroduceerd in de stad, waaronder de linnenweverij, de lederbewerking, en er werden nieuwe brouwerijen opgericht. Ca. 1410 werd de huidige Sint-Pieterskerk gebouwd, tussen 1439 en 1469 het stadhuis en het Tafelrond en in 1425 werd de universiteit opgericht door Jan van Bourgondië (hertog Jan IV van Brabant). Deze gouden jaren kwamen rond 1475 echter onder druk door de stijgende schuldenlast door de grote geldbehoefte van de hertogen. In de eerste helft van de 16de eeuw volgde er een korte opbloei van o.a. de boekdrukkunst, maar vrij snel volgde een erg sombere periode. Tussen 1525 en 1570 stegen de prijzen van levensmiddelen, terwijl de economische expansie plots stopte, de lonen daalde, er was hongersnood en in 1578 werd de stad geteisterd door de pest. Hierdoor kende het bevolkingsaantal tussen 1526 en 1579 een sterke daling. In 1542, 1572, 1576, 1578 en 1582 werd de stad belegerd. De universiteit was verlaten en Leuven was lang niet meer een grote stad.

In de loop van de 17de en 18de eeuw verbeterde de situatie, maar Leuven bleef economisch onbelangrijk. In 1635 vond het Beleg van Leuven plaats, maar Frederik-Hendrik van Oranje trok zich terug na een

geslaagde uitval van de Leuvenaars op zijn kamp. Vanaf ca. 1750 kende Leuven weer een opbloei, vooral onder het Oostenrijks bewind. De industrie vond haar weg naar de stad, er werden rijkswegen aangelegd en de Vaart naar Mechelen werd gegraven, meer brouwerijen en kleinere bedrijven werden opgericht en er werd aan stadsplanning gedaan (kerkhoven weg uit centrum, verbreden en verbeteren van hoofdstraten, binnenpoorten en -vesten verdwenen, aanleg openbare pleinen, betere watervoorziening, plaatsen van lantaarnpalen, verpachte vuilnisomhalingen...)

In 1790 bestonden voor een korte periode de Verenigde Nederlandse Staten. Op het einde van datzelfde jaar werd Leuven weer even Oostenrijks, maar na de Slag bij Fleurus (27 juni 1794) nam het Franse regime het over van het Oostenrijkse. Tijdens het Franse Bewind werden de vrijheden van de inwoners ingeperkt, in 1795 verdwenen de gilden en ambachten, de resterende kloosters werden afgeschaft, kerken werden gesloten, de universiteit werd gesloten en rond 1796 verloor de stad het bestuur over het gebied rond de omwalling. In 1799, na de staatsgreep van Napoleon verbeterde de situatie in de stad.

Tussen 1815 en 1830 was Leuven onderdeel van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. In 1830 volgde de onafhankelijkheidsstrijd, tijdens de Tiendaagse Veldtocht lag Leuven in de vuurlinie en op 12 augustus 1830 vond de Slag bij Leuven plaats. Na de onafhankelijkheid kende Leuven weer een bloeiperiode. Er werden spoorwegen aangelegd, een station gebouwd, de Vaart werd vernieuwd, de industrie groeide, de Katholieke Universiteit Leuven werd geopend en ook het religieuze leven herleefde.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog kende Leuven grote tegenslagen. Op 4 augustus vielen de Duitsers België binnen en op 20 augustus was Leuven bezet. Op 25 augustus ging het bericht rond dat Engelse en Belgische soldaten onderweg zouden zijn naar Leuven. Volgens Duitse soldaten werden vuurpijlen afgeschoten en zou vanuit enkele huizen door de Leuvenaars geschoten zijn op Duitse troepen en zouden deze inwoners ook huizen in brand hebben gestoken. De onrust duurde enkele dagen totdat de inwoners Leuven moesten verlaten. Op 29 augustus werd de stad in brand gestoken, de universiteitsbibliotheek brandde uit, 1081 huizen werden in as gelegd en 209 burgers kwamen om.

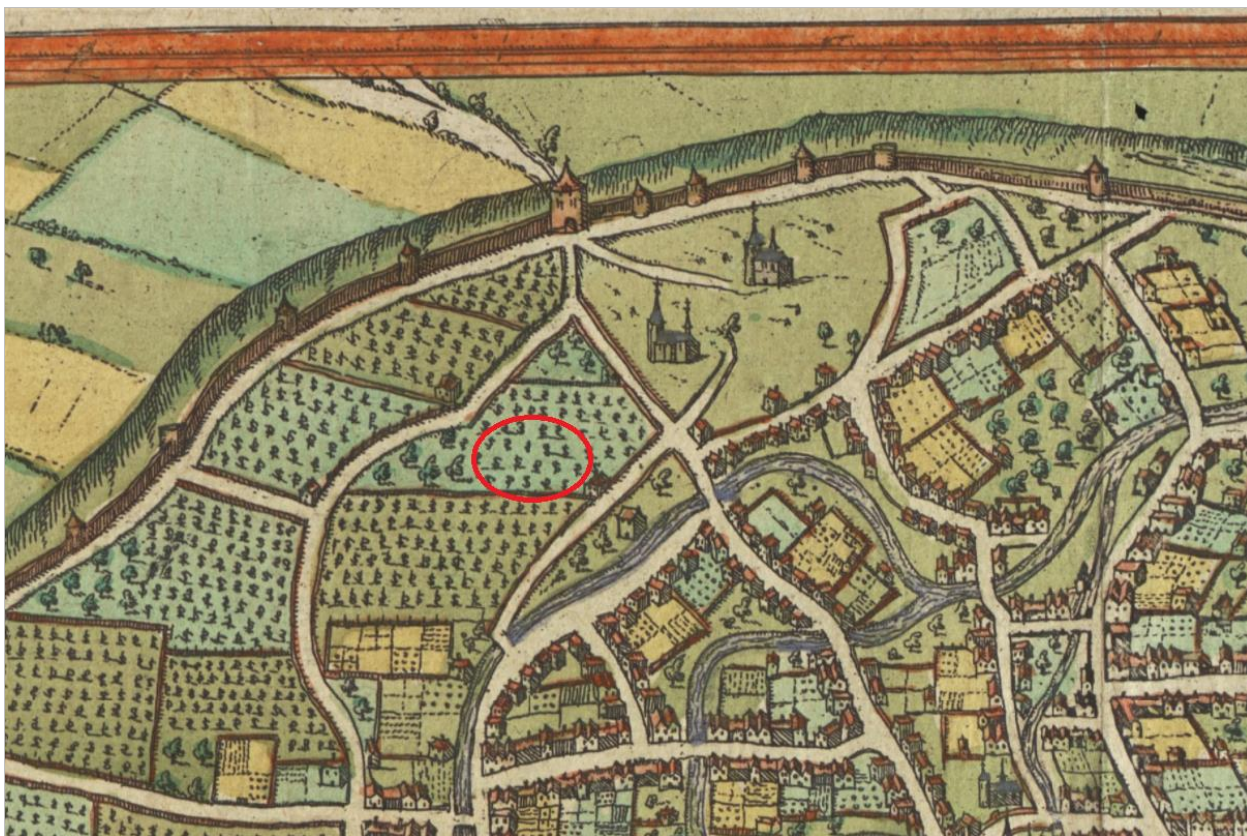
Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de stad zwaar getroffen. Op 10 mei 1940 werd de omgeving aan de Tiensepoort gebombardeerd door de Duitsers. Er vielen 101 doden. Drie dagen later werden de Vaartkom en andere delen van Leuven weer gebombardeerd. Op 17 mei werd de stad ingenomen door de Duitsers. Weer ging de universiteitsbibliotheek in vlammen op. In de lente van 1944 werd de stad nogmaals zwaar gebombardeerd. Leuven stond na WO II weer voor een grote wederopbouw.

3.3.2 Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen

Een belangrijke bron van informatie wordt geleverd door het historisch kaartmateriaal. Dit om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op kaarten geen garantie dat er geen bebouwing is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijkere bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er weinig of geen aandacht voor de burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

Op de kaart van François de Belleforest uit 1575 ligt het projectgebied in een onbebouwde zone binnen de tweede stadsomwalling, ten noorden van de bebouwde zones van Leuven. De Keizersberg ligt ten (noord)oosten van het projectgebied, de Mechelsepoort ligt ten noorden ervan. De Mechelsestraat ligt ten noordoosten, de Verloren Kost ten noorden en de Ridderstraat ten zuiden van het projectgebied. Het gebied zelf is in gebruik als wijngaard, hetgeen nog naar voren komt in de huidige straatnaam 's Hertogenwijnngaard. Op de kaart van Blaeu uit 1652 is een vergelijkbaar beeld te zien. Op deze kaart wordt er wel meer bebouwing weergegeven langs de Ridderstraat en de Mechelsestraat. De Mechelsepoort werd versterkt met een ravelijn.

Figuur 28: Detail van de kaart van François de Belleforest (1575) (KBR, 2021)

Figuur 29: Detail van de kaart van Blaeu (1652) (KBR, 2021)

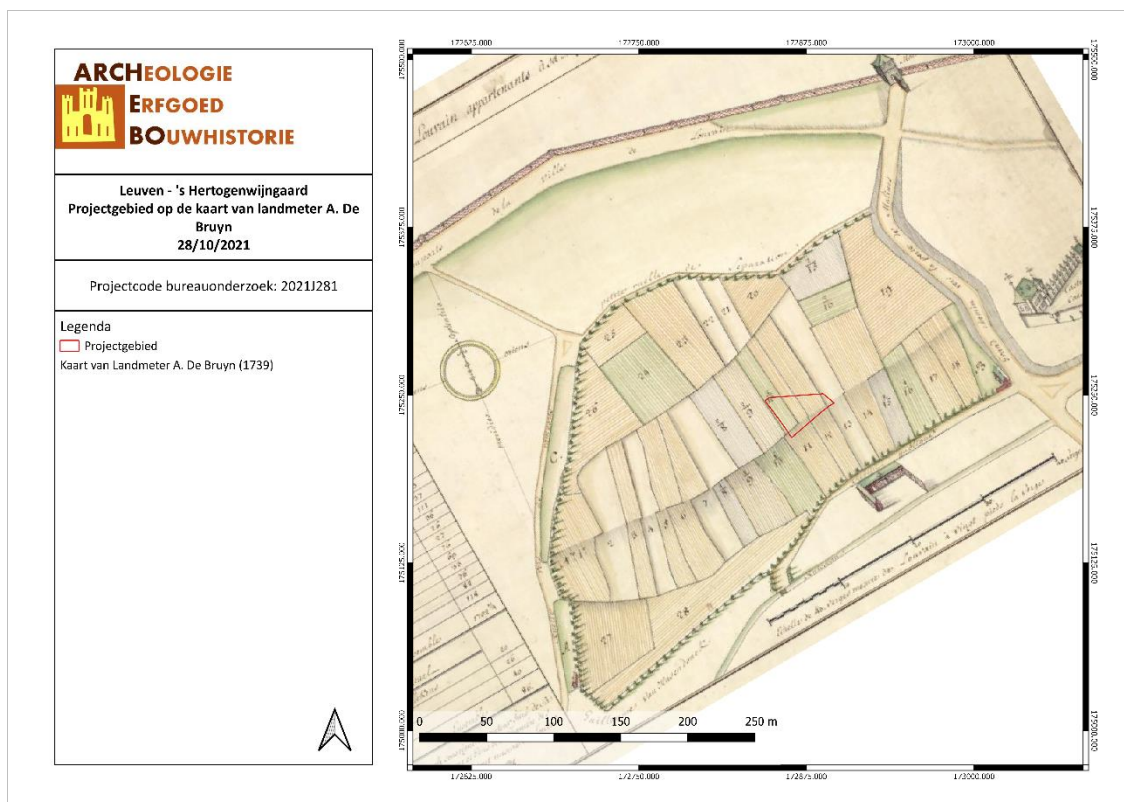
Op de kaart van Landmeter A. De Bruyn: *Figuratieve kaart van de tuinen, vroegere wijngaarden, genaamd Setteken, in de stad Leuven, behorend tot de domeinen*, opgemaakt in 1739, wordt het projectgebied eveneens onbebouwd weergegeven. Op deze kaart is de percellering duidelijk aangegeven. Het projectgebied valt binnen een viertal smalle, noordwest-zuidoost gerichte percelen. Op deze kaart wordt ook duidelijk weergegeven dat het projectgebied aan de rand van een helling ligt.

De Villaretkaart is de eerste topografische kaart van een groot deel van de Zuidelijke Nederlanden. Ze werd gemaakt tussen 1745 en 1748 in opdracht van Lodewijk XV van Frankrijk en werd genoemd naar een van de makers, Jean Villaret (1703-1784). De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van veldmaarschalk Joseph de Ferraris. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied, hoewel soms lokale verschuivingen mogelijk zijn.⁸

Op de Villaretkaart en de Ferrariskaart komt hetzelfde beeld naar voren: het projectgebied is onbebouwd en gelegen in een landbouwzone.

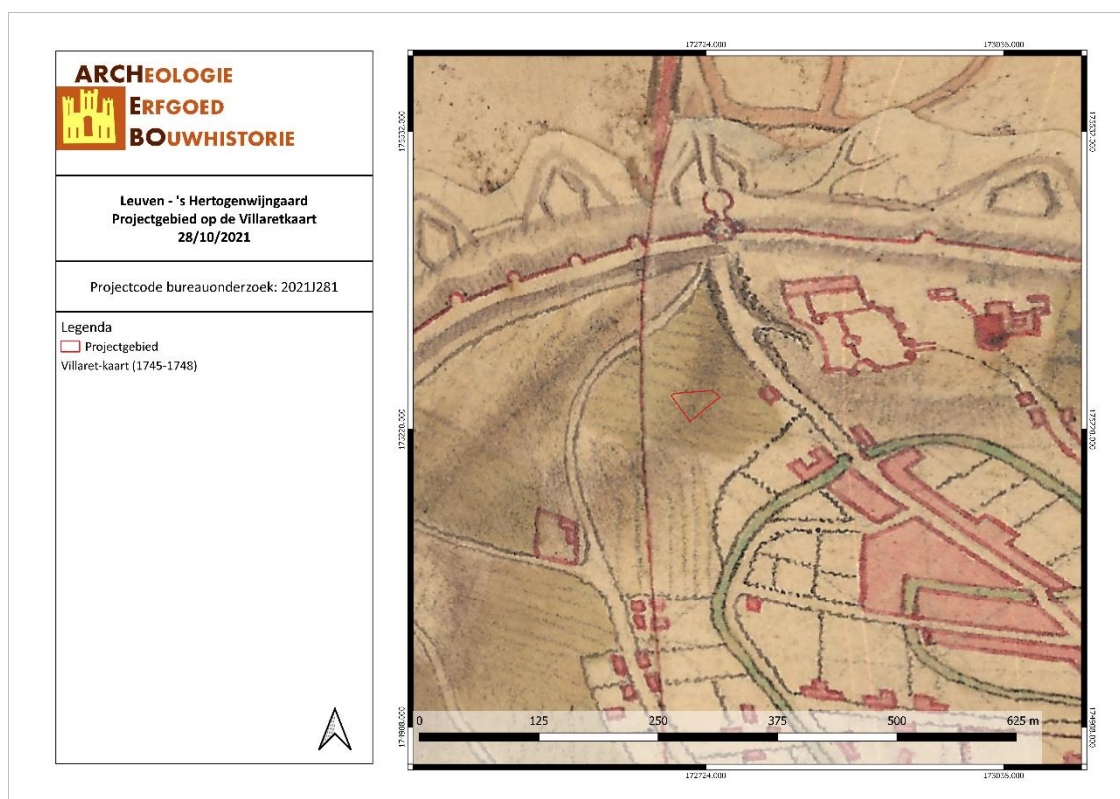
⁸ 'Villaretkaart', in *Wikipedia*, 6 februari 2020, <https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Villaretkaart&oldid=55613913>;

'Ferrariskaarten', in *Wikipedia*, 26 december 2019, <https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Ferrariskaarten&oldid=55318413>.

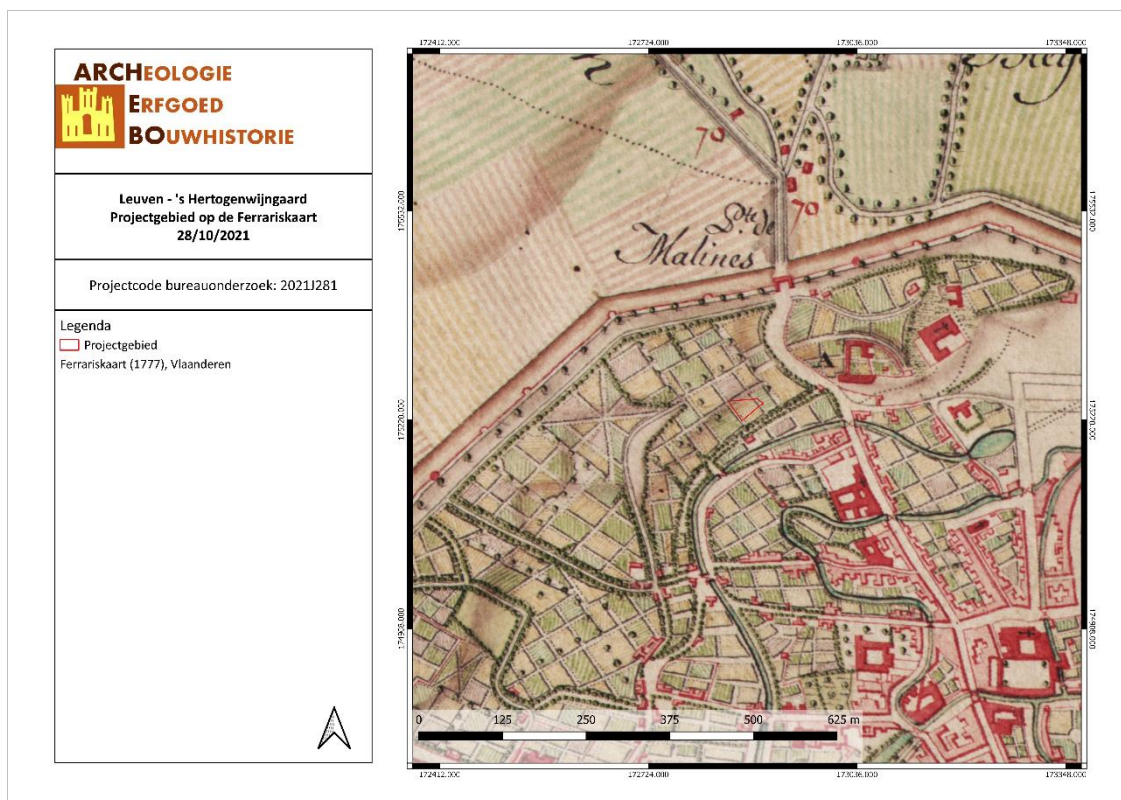
LESH/21/10/28/16 - Digitale aanmaak

Figuur 30: Figuratieve kaart van de tuinen, vroegere wijngaarden, genaamd Setteken, in de stad Leuven, behorend tot de domeinen (1739) (Rijksarchief, 2021)

LESH/21/10/28/17 - Digitale aanmaak

Figuur 31: Detail uit de Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2021)

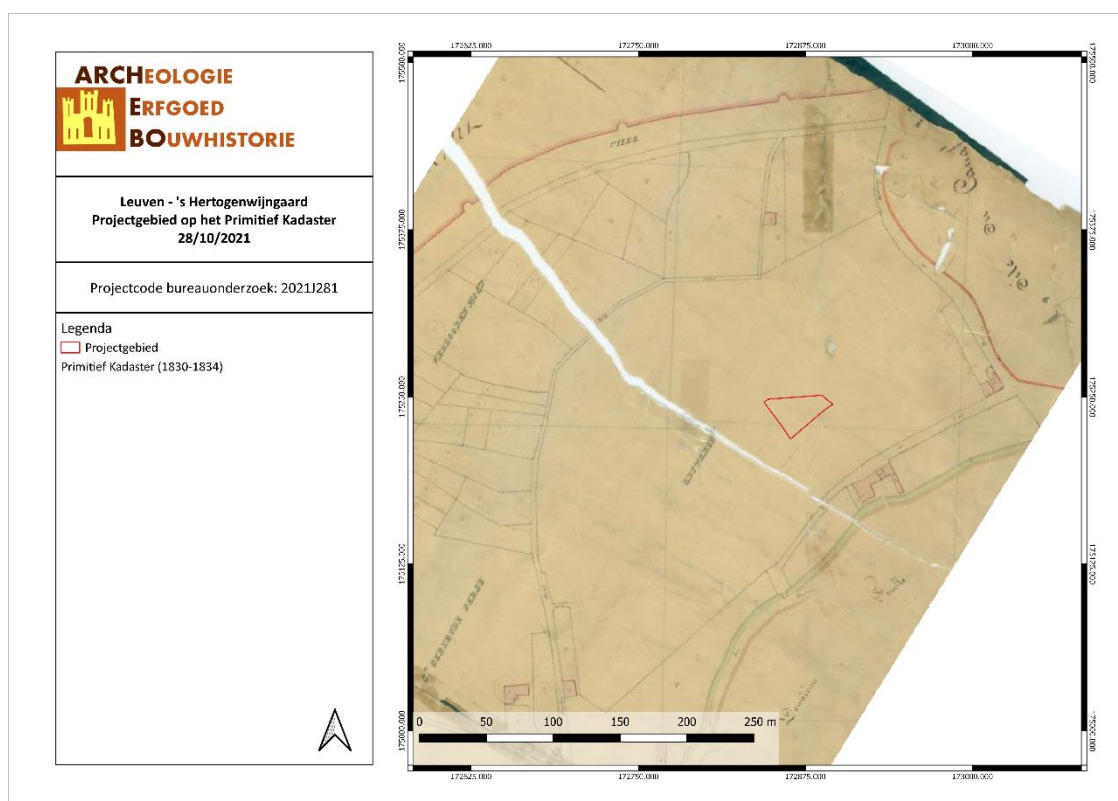

LESH/21/10/28/18 - Digitale aanmaak

Figuur 32: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2021)

Vervolgens worden de cartografische bronnen uit de 19de eeuw vergeleken. De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in uitvoering de wet van 10 april 1841. De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.⁹ De kaarten Vandermaelen of Vandermaelenkaarten zijn een verzameling van historische kaarten van België, gemaakt door Philippe Vandermaelen (1795-1869). Deze kaarten geven een gedetailleerd beeld van heel België en worden beschouwd als de opvolger van de Ferrariskaarten uit de periode 1771-1778. Met de Popp-kaarten wordt de verzameling van kadasterkaarten bedoeld die in de 19de eeuw uitgegeven werd door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879).

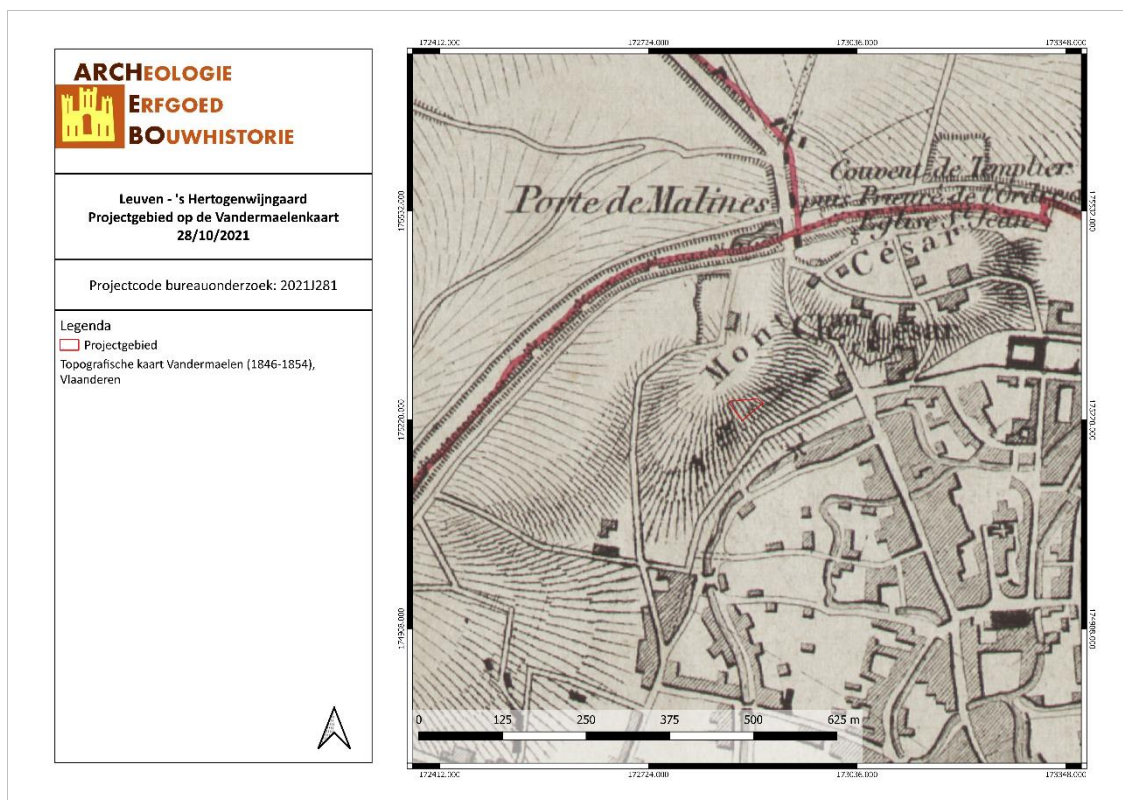
Op 19de-eeuwse cartografische bronnen is het terrein onbebouwd weergegeven. In de Atlas der Buurtwegen en de Popp-kaart is de stad Leuven niet opgetekend. Op het Primitief Kadaster van 1830-1834 staat het projectgebied onbebouwd weergegeven. De Vandermaelenkaart toont het projectgebied niet specifiek gekarteerd. De topografische kaarten van 1873, 1904 en 1939 tonen geen wezenlijke verschillen met de situatie zoals afgebeeld op de oudere kaarten.

LESH/21/10/28/19 - Digitale aanmaak

Figuur 33: Situering van het projectgebied op het Primitief Kadaster (1830-1834) (Cartesius, 2021)

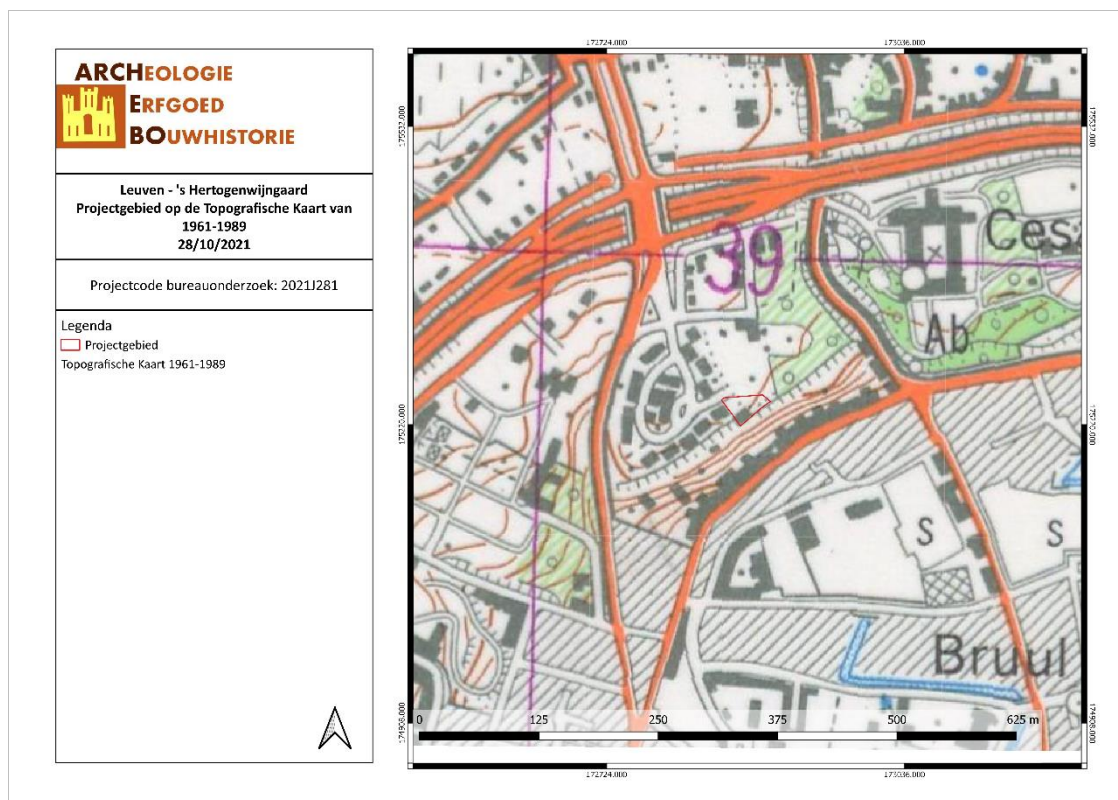
⁹ Geopunt Vlaanderen, "Atlas der Buurtwegen", geraadpleegd 2 januari 2018, <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

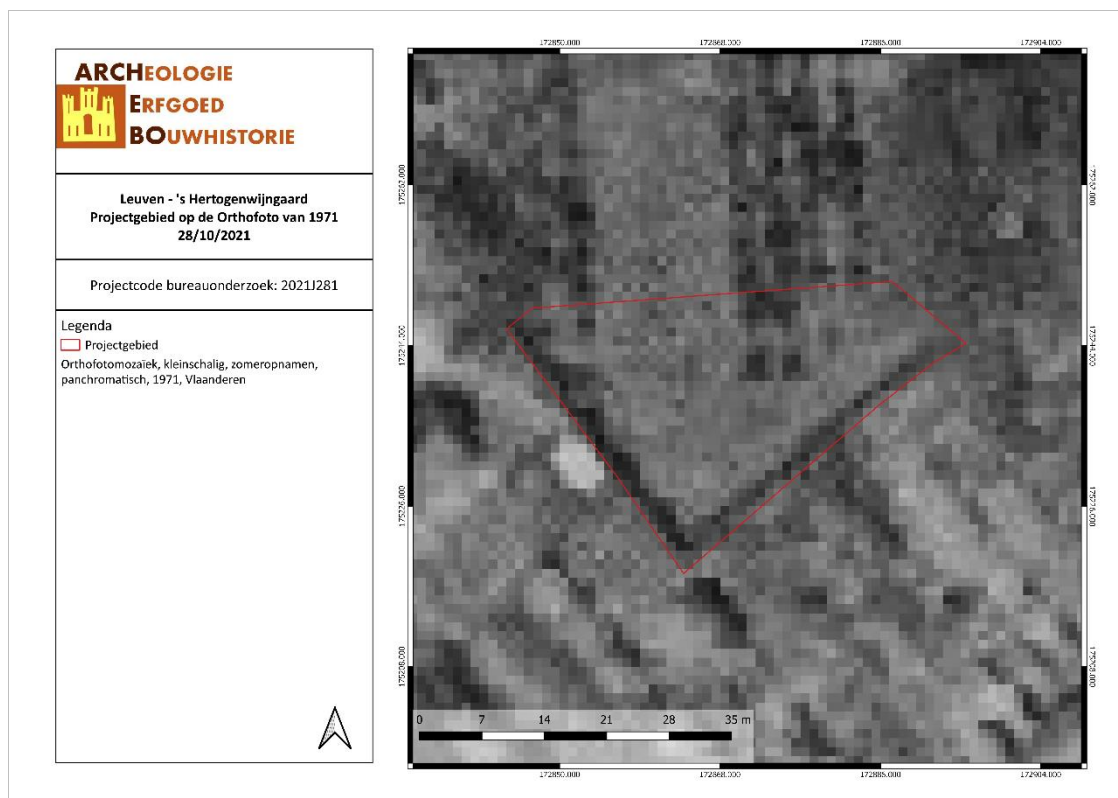
LESH/21/10/28/20 - Digitale aanmaak

Figuur 34: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2021)

Vervolgens worden er topografische kaarten en luchtfoto's uit de 20ste en 21ste eeuw vergeleken. De eerste bebouwing binnen het projectgebied verschijnt op de topografische kaart van 1961-1989. In de zuidelijke hoek staat een gebouw. Waarschijnlijk gaat het om het gebouw dat ook nu nog aanwezig is binnen het projectgebied. Op de luchtfoto van 1971 is het projectgebied nog onbebouwd. Pas op de luchtfoto van 1979-1990 is de huidige situatie te zien. Sindsdien is er nauwelijks nog iets veranderd binnen het projectgebied.

LESH/21/10/28/21 - Digitale aanmaak

Figuur 35: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1969 (Cartesius, 2021)

LESH/21/10/28/22 - Digitale aanmaak

Figuur 36: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1971 (Geopunt, 2021)

LESH/21/10/28/23 - Digitale aanmaak

Figuur 37: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1979-1990 (Geopunt, 2021)

3.4 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Op basis van bovenstaande gegevens kan er een verwachting opgesteld worden naar mogelijke archeologische waarden binnen het projectgebied.

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied gekarteerd als OB, een bebouwde zone.

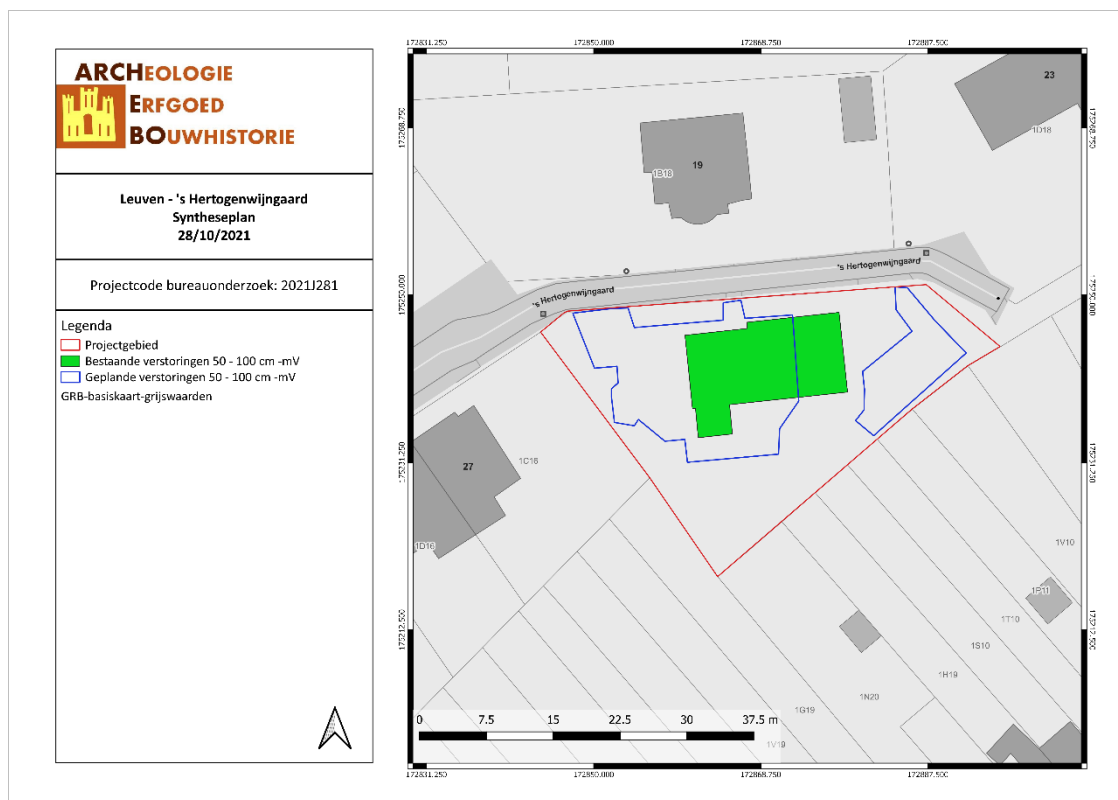
Het projectgebied ligt op het zuidelijke deel van een heuvel die grenst aan de vallei van de Dijle en de Voer. De Voer stroomt op een afstand van ca. 100 m ten zuiden en zuidoosten van het projectgebied. Ca. 500 m ten oosten van het projectgebied stroomt de Voer in de Dijle. De hoogte van het projectgebied bedraagt ca. 45,8 m TAW en daalt in het zuiden vrij abrupt naar ca. 43 m TAW. Ten zuiden van het projectgebied is er een steile overgang naar de vallei: ter hoogte van de Ridderstraat, die 72 m ten zuiden van het projectgebied ligt, bedraagt de hoogte nog slechts 24 m TAW, een daling van ca. 20 m over een relatief korte afstand.

Gezien de ligging op een topografische hoogte grenzend aan een riviervallei is er een verwachting op Steentijd.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat het projectgebied binnen de historische stadskern, dus binnen de tweede omwalling, van Leuven ligt, maar dat het onbebouwd is gebleven tot de tweede helft van de 20ste eeuw. Het projectgebied was minstens van de 16de tot de 20ste eeuw in gebruik als landbouwgrond. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied spreken van een lage densiteit aan bebouwing. Deze bebouwing kan de bodem en de ondergrond wel (plaatselijk) verstoord hebben.

In de omgeving van het projectgebied liggen veel locaties met onroerend erfgoed. Ca. 140 m ten noorden van het projectgebied werd een Neolithische bijl aangetroffen als toevalsvondst. De tweede stadsomwalling van Leuven, gebouwd in de 14de eeuw, lag op een afstand van 224 m van het projectgebied. Ten noorden van de stadsomwalling werd een aanvalsliepgraaf, aangelegd door Hollandse en Franse legers tijdens het beleg van Leuven in 1635, geïdentificeerd aan de hand van cartografische bronnen. De plaats van de eigenlijke veldslag ligt enkele tientallen meters verder westwaarts. De Keizersberg ligt ca. 136 m ten oosten van het projectgebied. Op deze locatie werd gedurende 1943-1944 een opgraving georganiseerd. Hierbij werden verschillende sporen en vondsten aangetroffen: een vijftal scherven handgevormd aardewerk uit de IJzertijd tot de Vroege Middeleeuwen (een exacte datering bleek onmogelijk), overblijfselen van de hertogelijke burcht uit de 13de eeuw (gesloopt in de 17de-18de eeuw), sporen van de commanderij van de Tempeliers, en later de Hospitaalridders, uit de 12de-13de eeuw, funderingen van de stadomwalling, sporen van klei- en ijzerzandsteenwinning uit de 12de-20ste eeuw, arbeiderswoningen uit de 19de eeuw, bouwsporen van de huidige benedictijner abdij Keizersberg uit de 19de eeuw en twee skeletten waarvan een uit de 12de-13de eeuw en een uit de 17de eeuw. Andere locaties betreffen de opgraving van een wijnpershuis uit de 15de eeuw, diverse toevalsvondsten van muren en muurresten, verdwenen watermolens uit de Middeleeuwen, het Klein Begijnhof en de Sint-Geertruiabdij en een opgraving in de Fonteinstraat. Hierbij werden lagen uit de 14de eeuw, drie eikenhouten leerlooiersputten uit de 15de eeuw en een vierkante bakstenen beerput die in gebruik was van de 16de tot de 18de eeuw. Ter hoogte van de Ridderstraat werd eveneens archeologisch onderzoek uitgevoerd. Hierbij werd een perceelsgreppel uit de 14de eeuw gevonden. In de vulling werden scherven en afval van een lederbewerker/schoenlapper gevonden.

Het projectgebied bevindt zich dus in een omgeving met groot archeologisch potentieel. Op basis hiervan kunnen sporensites aanwezig zijn, gaande van de Metaaltijden tot en met de Nieuwe Tijd.

LESH/21/10/28/24 - Digitale aanmaak

Figuur 38: Syntheseplan: situering van de bestaande en geplande bodemingrepen in overlay op het GRB (Geopunt, 2021)

4 RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het bureauonderzoek samengevat en geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een advies voor een eventueel vervolgonderzoek of voor een vrijgave van het terrein. Dit advies dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

4.1 ALGEMEEN

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning heeft ARCHEBO bvba een archeologienota opgemaakt voor een projectgebied aan de 's Hertogenwijngaard 25 in Leuven (Vlaams-Brabant), binnen de historische stadskern van Leuven (vastgestelde archeologische zone). Binnen het projectgebied zal de huidige bebouwing gesloopt worden. Vervolgens zal de opdrachtgever een nieuwe eengezinswoning bouwen. Het projectgebied is ca. 881,69 m² groot.

4.2 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

Het doel van dit bureauonderzoek was een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?

In de omgeving van het projectgebied liggen veel locaties met onroerend erfgoed. Ca. 140 m ten noorden van het projectgebied werd een Neolithische bijl aangetroffen als toevalsvondst. De tweede stadsomwalling van Leuven, gebouwd in de 14de eeuw, lag op een afstand van 224 m van het projectgebied. Ten noorden van de stadsomwalling werd een aanvalsliepgraaf, aangelegd door Hollandse en Franse legers tijdens het beleg van Leuven in 1635, geïdentificeerd aan de hand van cartografische bronnen. De plaats van de eigenlijke veldslag ligt enkele tientallen meters verder westwaarts. De Keizersberg ligt ca. 136 m ten oosten van het projectgebied. Op deze locatie werd

gedurende 1943-1944 een opgraving georganiseerd. Hierbij werden verschillende sporen en vondsten aangetroffen: een vijftal scherven handgevormd aardewerk uit de IJzertijd tot de Vroege Middeleeuwen (een exacte datering bleek onmogelijk), overblijfselen van de hertogelijke burcht uit de 13de eeuw (gesloopt in de 17de-18de eeuw), sporen van de commanderij van de Tempeliers, en later de Hospitaalridders, uit de 12de-13de eeuw, funderingen van de stadomwalling, sporen van klei- en ijzerzandsteenwinning uit de 12de-20ste eeuw, arbeiderswoningen uit de 19de eeuw, bouwsporen van de huidige benedictijner abdij Keizersberg uit de 19de eeuw en twee skeletten waarvan een uit de 12de-13de eeuw en een uit de 17de eeuw. Andere locaties betreffen de opgraving van een wijnpershuis uit de 15de eeuw, diverse toevalsvondsten van muren en muurresten, verdwenen watermolens uit de Middeleeuwen, het Klein Begijnhof en de Sint-Geertruiabdij en een opgraving in de Fonteinstraat. Hierbij werden lagen uit de 14de eeuw, drie eikenhouten leerlooiersputten uit de 15de eeuw en een vierkante bakstenen beerput die in gebruik was van de 16de tot de 18de eeuw. Ter hoogte van de Ridderstraat werd eveneens archeologisch onderzoek uitgevoerd. Hierbij werd een perceelsgreppel uit de 14de eeuw gevonden. In de vulling werden scherven en afval van een lederbewerker/schoenlapper gevonden.

2. Welke info valt er te vinden over de voormalige constructies op het terrein?

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat het projectgebied binnen de historische stadskern, dus binnen de tweede omwalling, van Leuven ligt, maar dat het onbebouwd is gebleven tot de tweede helft van de 20ste eeuw. Het projectgebied was minstens van de 16de tot de 20ste eeuw in gebruik als landbouwgrond. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied spreken van een lage densiteit aan bebouwing. Deze bebouwing kan de bodem en de ondergrond wel (plaatselijk) verstoord hebben.

3. Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het projectgebied verwacht worden op basis van een analyse van het historische kaart- en bronnenmateriaal?

Op basis van de historische bronnen en kaarten kan geen uitsluitel gemaakt worden in de te verwachten structuren.

4. In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?

Ter hoogte van de bestaande bebouwing is er verstoring van de bodem en het bodemarchief te verwachten. Aangezien het gebouw op volle plaat gefundeerd werd en er slechts een kleine kruipkelder aanwezig is, is er de mogelijkheid dat de bestaande verstoring relatief klein is. Toekomstige verstoringen zijn te verwachten bij de sloop van de huidige bebouwing en het optrekken van de nieuwe woning.

4.3 SAMENVATTING / ASSESSMENT BUREAUONDERZOEK

In deze samenvatting wordt een kort overzicht gegeven van de werkwijze van het bureauonderzoek en de belangrijkste conclusies. Bovendien wordt een afweging gemaakt van de noodzaak voor verder vooronderzoek voor de locatie.

4.3.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Binnen het projectgebied zal de opdrachtgever de huidige bebouwing slopen. Er wordt een nieuwe eengezinswoning gebouwd die gedeeltelijk overlapt met de bestaande bebouwing. De woning wordt niet voorzien van een kelder. Het gebouw wordt gefundeerd op volle plaat, de funderingsdiepte bedraagt ca. 93 cm -mV. In de oostelijke hoek van het projectgebied komt een tuinhuis dat eveneens gefundeerd wordt op volle plaat, de bodemingreep bedraagt ca. 50 à 60 cm -mV. Ter hoogte van beide gebouwen worden verhardingen voorzien. Ten westen van de woning wordt een infiltratie unit voorzien met een diepte van 80 cm -mV en twee regenwaterputten met een diepte van ca. 50 cm -mV. Een

tweede infiltratie unit met een diepte van 40 à 50 cm -mV wordt voorzien ten zuiden van het tuinhuis. Aansluiting met het water- en rioleringsnet worden voorzien ten noordwesten van het geplande gebouw.

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied gekarteerd als OB, een bebouwde zone.

Het projectgebied ligt op het zuidelijke deel van een heuvel die grenst aan de vallei van de Dijle en de Voer. De Voer stroomt op een afstand van ca. 100 m ten zuiden en zuidoosten van het projectgebied. Ca. 500 m ten oosten van het projectgebied stroomt de Voer in de Dijle. De hoogte van het projectgebied bedraagt ca. 45,8 m TAW en daalt in het zuiden vrij abrupt naar ca. 43 m TAW. Ten zuiden van het projectgebied is er een steile overgang naar de vallei: ter hoogte van de Ridderstraat, die 72 m ten zuiden van het projectgebied ligt, bedraagt de hoogte nog slechts 24 m TAW, een daling van ca. 20 m over een relatief korte afstand.

Gezien de ligging op een topografische hoogte grenzend aan een riviervallei is er een verwachting op Steentijd.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat het projectgebied binnen de historische stadskern, dus binnen de tweede omwalling, van Leuven ligt, maar dat het onbebouwd is gebleven tot de tweede helft van de 20ste eeuw. Het projectgebied was minstens van de 16de tot de 20ste eeuw in gebruik als landbouwgrond. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied spreken van een lage densiteit aan bebouwing. Deze bebouwing kan de bodem en de ondergrond wel (plaatselijk) verstoord hebben.

In de omgeving van het projectgebied liggen veel locaties met onroerend erfgoed. Ca. 140 m ten noorden van het projectgebied werd een Neolithische bijl aangetroffen als toevalsvondst. De tweede stadsomwalling van Leuven, gebouwd in de 14de eeuw, lag op een afstand van 224 m van het projectgebied. Ten noorden van de stadsomwalling werd een aanvalsliepgraaf, aangelegd door Hollandse en Franse legers tijdens het beleg van Leuven in 1635, geïdentificeerd aan de hand van cartografische bronnen. De plaats van de eigenlijke veldslag ligt enkele tientallen meters verder westwaarts. De Keizersberg ligt ca. 136 m ten oosten van het projectgebied. Op deze locatie werd gedurende 1943-1944 een opgraving georganiseerd. Hierbij werden verschillende sporen en vondsten aangetroffen: een vijftal scherven handgevormd aardewerk uit de IJzertijd tot de Vroege Middeleeuwen (een exacte datering bleek onmogelijk), overblijfselen van de hertogelijke burcht uit de 13de eeuw (gesloopt in de 17de-18de eeuw), sporen van de commanderij van de Tempeliers, en later de Hospitaalridders, uit de 12de-13de eeuw, funderingen van de stadomwalling, sporen van klei- en ijzerzandsteenwinning uit de 12de-20ste eeuw, arbeiderswoningen uit de 19de eeuw, bouwsporen van de huidige benedictijner abdij Keizersberg uit de 19de eeuw en twee skeletten waarvan een uit de 12de-13de eeuw en een uit de 17de eeuw. Andere locaties betreffen de opgraving van een wijnpershuis uit de 15de eeuw, diverse toevalsvondsten van muren en muurresten, verdwenen watermolens uit de Middeleeuwen, het Klein Begijnhof en de Sint-Geertruiabdij en een opgraving in de Fonteinstraat. Hierbij werden lagen uit de 14de eeuw, drie eikenhouten leerlooiersputten uit de 15de eeuw en een vierkante bakstenen beerput die in gebruik was van de 16de tot de 18de eeuw. Ter hoogte van de Ridderstraat werd eveneens archeologisch onderzoek uitgevoerd. Hierbij werd een perceelsgreppel uit de 14de eeuw gevonden. In de vulling werden scherven en afval van een lederbewerker/schoenlapper gevonden.

Het projectgebied bevindt zich dus in een omgeving met groot archeologisch potentieel. Op basis hiervan kunnen sporensites aanwezig zijn, gaande van de Metaaltijden tot en met de Nieuwe Tijd.

4.3.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

De huidige bebouwing zal gesloopt en vervangen worden door een nieuwe eengezinswoning.

Het projectgebied ligt op het zuidelijke deel van een heuvel die grenst aan de vallei van de Dijle en de Voer. De Voer stroomt op een afstand van ca. 100 m ten zuiden en zuidoosten van het projectgebied. Ca. 500 m ten oosten van het projectgebied stroomt de Voer in de Dijle. De hoogte van het projectgebied bedraagt ca. 45,8 m TAW en daalt in het zuiden vrij abrupt naar ca. 43 m TAW. Ten zuiden van het projectgebied is er een steile overgang naar de vallei: ter hoogte van de Ridderstraat, die 72 m ten zuiden van het projectgebied ligt, bedraagt de hoogte nog slechts 24 m TAW, een daling van ca. 20 m over een relatief korte afstand.

Gezien de ligging op een topografische hoogte grenzend aan een riviervallei is er een verwachting op Steentijd.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat het projectgebied binnen de historische stadskern, dus binnen de tweede omwalling, van Leuven ligt, maar dat het onbebouwd is gebleven tot de tweede helft van de 20ste eeuw. Het projectgebied was minstens van de 16de tot de 20ste eeuw in gebruik als landbouwgrond. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied spreken van een lage densiteit aan bebouwing. Deze bebouwing kan de bodem en de ondergrond wel (plaatselijk) verstoord hebben.

In de omgeving van het projectgebied liggen veel locaties met onroerend erfgoed. Ca. 140 m ten noorden van het projectgebied werd een Neolithische bijl aangetroffen als toevalsvondst. De tweede stadsomwalling van Leuven, gebouwd in de 14de eeuw, lag op een afstand van 224 m van het projectgebied. Ten noorden van de stadsomwalling werd een aanvalsliepgraaf, aangelegd door Hollandse en Franse legers tijdens het beleg van Leuven in 1635, geïdentificeerd aan de hand van cartografische bronnen. De plaats van de eigenlijke veldslag ligt enkele tientallen meters verder westwaarts. De Keizersberg ligt ca. 136 m ten oosten van het projectgebied. Op deze locatie werd gedurende 1943-1944 een opgraving georganiseerd. Hierbij werden verschillende sporen en vondsten aangetroffen: een vijftal scherven handgevormd aardewerk uit de IJzertijd tot de Vroege Middeleeuwen (een exacte datering bleek onmogelijk), overblijfselen van de hertogelijke burcht uit de 13de eeuw (gesloopt in de 17de-18de eeuw), sporen van de commanderij van de Tempeliers, en later de Hospitaalridders, uit de 12de-13de eeuw, funderingen van de stadomwalling, sporen van klei- en ijzerzandsteenwinning uit de 12de-20ste eeuw, arbeiderswoningen uit de 19de eeuw, bouwsporen van de huidige benedictijner abdij Keizersberg uit de 19de eeuw en twee skeletten waarvan een uit de 12de-13de eeuw en een uit de 17de eeuw. Andere locaties betreffen de opgraving van een wijnpershuis uit de 15de eeuw, diverse toevalsvondsten van muren en muurresten, verdwenen watermolens uit de Middeleeuwen, het Klein Begijnhof en de Sint-Geertruiabdij en een opgraving in de Fonteinstraat. Hierbij werden lagen uit de 14de eeuw, drie eikenhouten leerlooiersputten uit de 15de eeuw en een vierkante bakstenen beerput die in gebruik was van de 16de tot de 18de eeuw. Ter hoogte van de Ridderstraat werd eveneens archeologisch onderzoek uitgevoerd. Hierbij werd een perceelsgreppel uit de 14de eeuw gevonden. In de vulling werden scherven en afval van een lederbewerker/schoenlapper gevonden.

Het projectgebied bevindt zich dus in een omgeving met groot archeologisch potentieel. Op basis hiervan kunnen sporensites aanwezig zijn, gaande van de Metaaltijden tot en met de Nieuwe Tijd.

4.4 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat de geplande werken het archeologisch bodemarchief zullen verstoren en er bijkomende maatregelen nodig zijn. Dit wordt verder besproken in het 'Programma van maatregelen'.

5 BIBLIOGRAFIE

Publicaties

DE MULDER J.W., *Proefsleuvenonderzoek – Openleggen van de Voer tussen de Ridderstraat en de Fonteinstraat, Leuven*, Eke, 2019.

GOOSSENS E., *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart - Kaartblad 32 Leuven*, Leuven 2007.

LAGA P., LOUWYE S. en GEETS S., 'Paleogene and Neogene lithostratigraphic units (Belgium)', *Geologica Belgica*, 4/1-2 (2001), p; 135–152.

VERHOEVEN M. en JANSSENS M., *Openleggen van de Voer tussen de Ridderstraat en Fonteinstraat, Leuven, Vlaams Brabant*, Weert, 2018.

Online bronnen

Agentschap Onroerend Erfgoed. 'Inventaris Onroerend Erfgoed'. Geraadpleegd 17 januari 2017. <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>.

'Ferrariskaarten'. In *Wikipedia*, 26 december 2019. <https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Ferrariskaarten&oldid=55318413>.

'Geopunt', z.d. <https://www.geopunt.be/>.

Geopunt Vlaanderen. 'Atlas der Buurtwegen'. Geraadpleegd 2 januari 2017. <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

'Villaretkaart'. In *Wikipedia*, 6 februari 2020. <https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Villaretkaart&oldid=55613913>.

6 FIGURENLIJST

Figuur 1: Criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen.....	4
Figuur 2: Situering van het projectgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2021) .	6
Figuur 3: Situering van het projectgebied op Orthofoto van 2020 (Geopunt, 2021)	6
Figuur 4: Inplantingsplan bestaande toestand (opdrachtgever, 2021)	8
Figuur 5: Bestaand gelijkvloers, op dit plan ligt het zuiden boven (opdrachtgever, 2021)	9
Figuur 6: Situering van het projectgebied op Gewestplan (Geopunt, 2021).....	9
Figuur 7: Nieuwe inplanting (opdrachtgever, 2021)	10
Figuur 8: Funderingsplan van de geplande woning (opdrachtgever, 2021)	11
Figuur 9: Funderingsplan van het tuinhuis (opdrachtgever, 2021)	11
Figuur 10: Rioleringsplan (opdrachtgever, 2021)	12
Figuur 11: Snede van de woning (opdrachtgever, 2021).....	12
Figuur 12: Snede van de woning (opdrachtgever, 2021).....	13
Figuur 13: Snede van het tuinhuis (opdrachtgever, 2021)	13
Figuur 14: Topografische kaart met situering van het projectgebied (Geopunt, 2021).....	15
Figuur 15: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2021)	15
Figuur 16: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2021)	16
Figuur 17: Hoogteprofiel doorheen het plangebied in N-Z richting (Geopunt, 2021).....	16
Figuur 18: Leuven aangegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2021).....	17
Figuur 19: Situering van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (DOV, 2021).....	18
Figuur 20: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2021)	19
Figuur 21: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2021)	19
Figuur 22: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2021)	20
Figuur 23: Situering van het projectgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2021)	21
Figuur 24: Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2021).....	21
Figuur 25: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2021).....	22
Figuur 26: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2021)	25
Figuur 27: Kaart met situering van het projectgebied en IOE-relicten op GRB-basiskaart (IOE, 2021)	26
Figuur 28: Detail van de kaart van François de Belleforest (1575) (KBR, 2021)	30
Figuur 29: Detail van de kaart van Blaeu (1652) (KBR, 2021).....	31
Figuur 30: Figuratieve kaart van de tuinen, vroegere wijngaarden, genaamd Setteken, in de stad Leuven, behorend tot de domeinen (1739) (Rijksarchief, 2021)	32
Figuur 31: Detail uit de Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2021)	32
Figuur 32: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2021).....	33
Figuur 33: Situering van het projectgebied op het Primitief Kadaster (1830-1834) (Cartesius, 2021)	34
Figuur 34: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2021)	35
Figuur 35: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1969 (Cartesius, 2021).....	36
Figuur 36: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1971 (Geopunt, 2021)	36
Figuur 37: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1979-1990 (Geopunt, 2021).....	37
Figuur 38: Synhteseplan: situering van de bestaande en geplande bodemingrepen in overlay op het GRB (Geopunt, 2021)	39

7 PLANNENLIJST

LESH/21/10/28/1 - Digitale aanmaak	6
LESH/21/10/28/2 - Digitale aanmaak	6
LESH/21/10/28/3 - Digitale aanmaak	9
LESH/21/10/28/4 - Digitale aanmaak	15
LESH/21/10/28/5 - Digitale aanmaak	15
LESH/21/10/28/6 - Digitale aanmaak	16
LESH/21/10/28/7 - Digitale aanmaak	17
LESH/21/10/28/8 - Digitale aanmaak	18
LESH/21/10/28/9 - Digitale aanmaak	19
LESH/21/10/28/10 - Digitale aanmaak	20
LESH/21/10/28/11 - Digitale aanmaak	21
LESH/21/10/28/12 - Digitale aanmaak	21
LESH/21/10/28/13 - Digitale aanmaak	22
LESH/21/10/28/14 - Digitale aanmaak	25
LESH/21/10/28/15 - Digitale aanmaak	26
LESH/21/10/28/16 - Digitale aanmaak	32
LESH/21/10/28/17 - Digitale aanmaak	32
LESH/21/10/28/18 - Digitale aanmaak	33
LESH/21/10/28/19 - Digitale aanmaak	34
LESH/21/10/28/20 - Digitale aanmaak	35
LESH/21/10/28/21 - Digitale aanmaak	36
LESH/21/10/28/22 - Digitale aanmaak	36
LESH/21/10/28/23 - Digitale aanmaak	37
LESH/21/10/28/24 - Digitale aanmaak	39